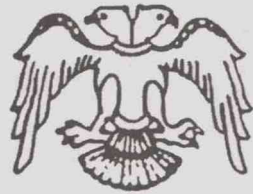

Fikirler - 99

1933

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO: 5037697
ADI: Fikirler
CİLT:
SAYI: 99
YIL: 1933

Fikirler

Sahibi: A. Hikmet

KÜLTÜR MECMUASI

Müdürü: M. Rahmi

Yıl : 5
Sayı : 99

1 Eylül 1933

Telefon : 2758

Bu Sayımızda

Türk İnkilâbı neler yaptı?

Demokrasi içinde çocuk terbiyesi

Yaratıcı Tekâmül

Para Problemi

Sığırtmaçlıktan müderrisliğe

Ölüler.. [Dram]

M. Mitat

İsmail Hakkı

[Sahik Darülfunun müderrislerinden]

Bergsöndan

[Çeviren: Ali Rıza]

S. Saim

Ahmet Cevdet

İsmail Hakkı

Yeni Terbiye Cereyanları :

Amerikada Terbiye ilminin inkişafı

Alman mektepçiliği

Muzaffer Şerif

Münir Raşit

Gelecek Nüşhamız, Cumhuriyetin Onuncu yıldönü-
münde Ankarada açılacak İnkilâp ve Maarif sergi-
sine tahsis edilmistir.

Fiati 15 Kuruş

99

Hafız Ali Matbaası - İzmir

FİKİRLER

Cilt : 5

1 Eylül 1933

Sayı : 99

Müşahabe :

Ziya Gök Alp Neler İstiyordu

Türk inkilâbı Neler Yaptı?

— 6 —

Yazan : M. Mitat

Ziya Bey ve Devlet :

Yeni Hayatta Devlet mevzuuna Ziya Bey şu manzume ile temas eder:

Devlet

(1)

Kur'an diyor: (Eyleyiniz itaat
Hakka, sonra, Peygambere, Devlete.)
Vicdanımın bütün hiesi sadakat
Kanunlara, Hadis ile ayete.

(3)

Lâkin hukuk dinden ayrı bir iştir,
Bırakılmış Ülûlemre, Devlete.
(Hukuk örfe uymayınca değiştir,
Örfe uydur.) demiş Tanrı Millete.

(2)

İbadetle itikatta daima
Kitap ile sünnet benim rehperim,
Bu işlerde şüphem varsa mutlaka
Müftülerin fetvasını dinlerim.

(4)

Devletimde halkın örfü hâkimdir,
Başka kuvvet onu tahdit edemez.
Kanun hakka: hakim değil, hâdimdir,
Sebeup yokken ferdi takyit edemez.

Manzume okununca görülüyor ki Ziya Bey Devleti tarif etmekten bu müessesenin teşekkül suretini, tarihini, gayelerini, vazifelerini izah etmekten uzak durmuştur. Binaenaleyh manzumeyi başka bir maksatla yazmış ve yeni hayata koymuştur. Kitabın neşrolunduğu tarihlerde muhitte fetvalar verilmiş, Peygamberin sancağı çıkarılmış, mukaddes cihat ilân olunmuştu. Dinciler, hükümet ve devlet üzerinde büyük bir nüfuz sahibi idiler.

Ziya Beyin dahi bu nüfuza nasıl kapıldığını yukarıda 3 numaralı müşahabede tesbit etmiştik. Şu halde hüküm ve tahmin edebiliriz ki, hiç olmazsa devlet kanunlarını, İslâm şeriatının elinden kısmen kurtarabilmek endişesi bu manzumenin kitapta yer bulmasına ve bu mevzua temasa sebep oldu.

Cumhuriyetin getirdiği lâ-yikliği ve vüzuhu bu manzume vesilesile de şükranla ve bir

daha anmamak kabil midir?

Ziya Bey ve vakıf

Evkaf denen ve dinin dünyaya işlerine muhitimizde eski devirlerde en kuvvetli şekillerde karıştığını ve tahakküm ettiğini gösteren kadim ve garip müesseseye Ziya Bey çok kuvvetle ve çok haklı olarak hücum eder. Vakıf başlıklı şu manzume okuyunca Gök Alpa bütün gönülle hak vermemek elden gelmez.

5037697
1933, 99

Hediye: Türk Tarih Kurumu, 2024

100 TL

Vakıf

(1)

Her vakıf bir hüdâşahî hükûmet,
Var kanunu, memurları, bütçesi...
Bu dünyada değişmez bir hizmet
Mürakibi bir ölünün pençesi...

(3)

Baba demiş: (oğlum satar bu malı,
Vakfedeyim kalsın daim soyumda...
Çalışmasın soyumun hiç bir dalı,
Yaşasınlar hep nimette, doyumda...)

(5)

İslâmiyet öğrenirken rühbandan
Vakıf ona rahipliği öğretmiş...
Harabeler mahrum kalmış umrandan
İmaretler tenbelliği üretmiş...

Gök Alp kendini hakikaten rahmetle andıran bu kıymetli manzumesinin mütemimi olarak
(Bütçe birliği) adlı parçasında da:

Bir devletin olmaz iki haznesi
Biri evkaf ötekisi beytülmal

beytile ve

Yahut denir vakıfların yaptığı
Vazifeler hep hükûmet işidir.

Beytülmale girer evkaf sandığı
Bir yurttaki iki devlet birleşir.

kıtasile bu mes'elenin yeni cemi-
yette ve devlette kat'i şekilde
halledilmesi lüzumunu anlatır.
Bir kısım hususî vakıfların sa-
hiplerine verilmesini de telmih
ve işaret eder.

Cümhuriyet devresi evkaf
işini çok semereli şekillere sok-
muştur. Fakat henüz kökten
halletmemiştir. Vakıf eski devir
gibi evkaf nezareti artık yoktur.
Evkaf mal ve parasından ima-
rata, Belediyelere, Maarife, ban-
ka teşkilî suretile iktisadiyata
çok ehemmiyetli yardımlar kay-
dedebiliriz. Fakat mes'elenin her
halde kökten halli de lâzımdır.

Bu lüzumu duyan Cümhuriyetçi-
lerin hazırladıkları büyük kanu-
nu belki önümüzdeki yıl Millet
Meclisinde müzakere edilir gö-
receğiz..

Darülfünun Ve Külliye

Gök Alp Yeni Hayat'ında
(Darülfünun ve Külliye) isimli
iki manzume ile bu mühim mev-
zulara da temas etmiştir. Külli-
ye adlı manzumesi medreselere
bir hücumdur. Medreselerin ta-
mamile kaldırılmasını istiyemi-
yor. Sadece Süleymaniye medre-
sesi denilen yüksek kısmının
ilâhiyat fakültesiyle birleşmesini

talep ediyor. Manzumenin ilk
parçasında:

(Ey medrese ilim yurdu de-
ğilsen bir amelî ordu olarak yi-
ne Meşihatın elinde kal.) gibi
bir fikrî zâf ve kararsızlık var-
dır. En sonunda ise: (Yenilikle
eskilik birleşmeli birbirini tasfi-
ye etmeli, işte o gün memlekette
külliye tam mânasile mevcut
olur.) gibi hissî bir hükûm bu-
lunur. Eskiğin ilim yolunda
yeniliği nasıl tasfiye edeceğini
bizim zihinlerimiz pek o kadar
iyi almıyor. Bu parçayı aynen
yazayım da muhterem okuyucu-
lar hakem olsunlar.

Külliye

(1)

Ey medrese ya bir ilim yurdusun,
O halde gel külliye'nin içine
Yahut ki sen bir amelî ordusun,
Bu takdirde meşihatte kal yine..

(3)

Süleyman'ın medresesi dışarda
Bulundukça Darülfünun tam olmaz
İkisi de kalır birer kenarda,
Hiç birinin vilâyeti âmolmaz..

(2)

Bil ki bugün Darülfünun içinde
İlâhiyat fakültesi açıktır.
İlmi hâlâ arıyorsan sen Çinde,
Bu boş mevki yalnız sana lâyıktır.

(4)

İlim birdir, yoktur onda ikilik
Ayrılmasın iki yola terbiye...
Birleşerek yenilikle eskilik
Etmelidir birbirini tasfiye
İşte o gün vardır derim külliye..

Darülfünun başlıklıklık man- müdafaa eder. O tarihlerdeki bulurlar. Bu parçada çok doğru
zumede: hükûmetin idarî kuvve- Maarif nezareti zihniyetini hatırlar fikirler mevcuttur. Meselâ:
tinin ilim işlerine karışmamasını liyanlar Ziya Beyi çok haklı

(1)

Bir müderris ya ilmile taayyün
Eylemiştir sizden tayin istemez.

(2)

Yahut ilmi etmemişken tebeyyün
Edersiniz tayin, kalır bir çömez.

(1)

Darülfünun emirlerle düzelmez,
Onu yapar ancak serbest bir ilim,

(2)

Bir mesleğe haricinden fer gelmez
Bırakınız ilmi yapsın muallim.

Ziya Bey Darülfünunda mü-
derristi. Ve darülfünunu bu şe-
kilde ıslah ettirmeğe de arka-
daşlarını ikna etti. İşe başlandı.
Fakat mütareke devri bu ıslaha-
tın tamamlanmasına mani oldu.

Darülfünunun devam eden

muhtariyeti bu prensibin bir ta-
bii neticesidir.

Cümhuriyet Darülfünunu pek
esaslı şekillerde ve bittabi bu
gibi prensiplerden uzaklaşmıya-
rak ıslah etmeğe, yeniden kur-
mağa başlamıştır. Meşhur bir

mütehassıs ve onun maiyetinde-
ki büyük ve emektar maarifçi-
ler ve terbiyeciler Darülfünunu-
muz ıslah ediyorlar ve yaratıcı
bir ilim ve hars müessesesi ola-
rak bittabi mükemmelen de ku-
racaklar...

M. Mitat

Demokrasi İçinde

Çocuk Terbiyesi

26 Nisan 1933 tarihinde sabık İstanbul Darülfünunu müderrislerinden İsmail Hakkı Bey tarafından Himayeietfal Cemiyeti namına İstanbul radyosunda verilen konferansın metni:

Muhterem dinleyicilerim:

Himayeietfal Cemiyetinin temiz arzusunu yerine getirmek için buraya geldim. Cemiyetin yüksek maksadına yardım etmek için bu güzel fırsatı kaçırmazdım... Konferansımın mevzuu "Demokrasi içinde çocuk terbiyesi" dir. Çocukları nasıl terbiye etmeli ki demokrasiye layık olsunlar? Demokrasi ne demektir? Demokrasi demek bircilik demektir. Demokrasi beyaz ile siyahın, zengin ile fakirin, kadın ile erkeğin, köylü ile şehirlinin, büyük ile küçüğün kanun önünde ve hak ölçüsüyle bir olması, bir olan insanlık şerefine çalışmasıdır. Kibarlık, asillik, zedegânlık, sultanlık, kan davası, havas ve avam farkı demokrasi zıttı şeylerdir. Zengin adam nüfuzu, fakir adam itibarsızlığı, lüks iptilâsı, konfor yoksulluğu, erkek tahakkümü, kadın esirliği, şehirli iddiası, köylü düşkünlüğü demokrasi zıttı şeylerdir. Demokrasi insanların kanun önünde, ve hak ölçüsüyle bir olması, bir olan insanlık, şerefine çalışmasıdır. Demokrasi sınıf, imtiyaz, mezhep farkları gözetmeyen hür ve bir olan insanların ülkesidir. Terbiyeye gelince; terbiye, cemiyetin işçisidir. Terbiye cemiyeti için insan yetiştiren bir işçidir. Demokrasi terbiyesi demokrasiye layık insan yetiştiren işçidir. Öyleyse demokrasi terbiyesi kanun önünde ve hak ölçüsüyle hür ve bir olan ve insanlık şere-

fine katılan insanları yetiştirmek demektir. Demokrasi daha ne demektir? Demokrasi demek ilimcilik demektir. Demokrasi ilme dayanan devlet idaresi demektir. Demokrasi demek devlet idaresinde hukukun, iktisadın, dilin, sıhhatin yalnız ilme, müspet ilimlere, madde, hayat, ruh, cemiyet ilimlerine dayanmasıdır. Asırlarca cemiyetleri din, kitap, ve itikat idare etti. Asrımızda cemiyetleri idare eden ilim, tecrübe ve akıldır. Asrı demokrasi asrı ilimlere dayanan bir demokrasidir. İlme dayanarak yaşamak demek ilmin bütün neticelerini, zaruretlerini, tatbikatını kabul etmek, daima ilim kafasıyla çalışmak demektir. Tecrübeye inanmak, sıhhatte inanmak, halkçılığa inanmak, mefkûreye inanmak, şahsın kıymetine inanmak, büyük adamların yaratıcı rollerine inanmak, ilme inanmaktır. Kaza ve kadere inanmak, sırra, vehme inanmak, büyüye, tütsüye inanmak, istibdata, saltanata inanmak, asalete, sınıf farklarına inanmak, erkeğin yüksek, kadının alçak bir yaradılış olduğuna inanmak, çocukların kabiliyetsizliğine inanmak, terbiyenin lüzumsuzluna inanmak, yüksek ve alçak ırkların varlığına inanmak... ilim düşmanı akidelerdir. Tevekkül, miskinlik, alâkasızlık, pislik, vazife hiyaneti, şeref ve hürriyet düşmanlığı, haksızlık, dalkavukluk, şahsa hürmetsizlik, ilme hakaret, san'at adamına gayz, makina korkusu, tezgâh iptilâsı, cemiyet nefreti,

teşebbüs zâfı, hotbinlik... hep demokrasi aksi şeylerdir. Terbiye cemiyetin işçisidir. Terbiye cemiyeti için insan yetiştiren bir işçidir. Demokrasi terbiyesi demokrasiye layık insan yetiştiren bir işçidir. Öyleyse demokrasi terbiyesi ilim kaygusuyla, ilim kafasıyla, ilim ahlakıyla, ilim hayatı ve ilim cemiyeti için insan yetiştiren bir terbiyedir. Demokrasi daha ne demektir? Demokrasi büyük sanayicilik demektir. Demokrasi büyük sanayie dayanan devlet idaresi demektir. Demokrasi demek iktisat hayatında ilmin, fizik ve kimyanın ziraat, sınaat ve ticaretteki tatbikatına, iş bölümüne, makinaya fabrikaya, büyük istihsale ve büyük çalışma hayatına göre devlet idaresi demektir. Asırlarca cemiyetleri insan gücü, kol ve tezgâh idare etti. Asrımızda cemiyetleri idare eden vasıta tabiat kuvveti ve fabrikadır. Sanayileşmek asrı milletlerin düsturudur. Sanayileşmek demek asrı sanayiinin ilmi, teknik, hukukî, ahlakî, bedîî... bütün zaruretlerini kabul etmek demektir. Büyük sanayiinin hakimliğine inanmak, büyük işin kudretine inanmak, iş bölümüne, ihtisasa, fabrikaya, demir yoluna inanmak, iş mefkûresine, iş ahlakına vs iş politikasına inanmak asrı bir inanmadır. Tezgâh iptilâsı, elişi harsı, aile iktisadı, işporta küfe, pazar, seyyar satıcılık, dar iktisatçılık hür mesleklerle karşı esir ve mihaniki meslekler tasnifi, edebî ve mücerret harste

ifratçılık demokrasi için tehlikeli şeylerdir. Terbiye cemiyetin işçisidir. Terbiye cemiyeti için insan yetiştiren bir işçidir. Demokrasi terbiyesi demokrasiye layık insan yetiştiren bir işçidir. Öyleyse demokrasi terbiyesi sanayi endişesiyle, sanayi kafasıyla, sanayi ehliyetiyle insan yetiştiren bir terbiyedir. İşte muhterem dinleyicilerim; demokrasi içinde çocuk terbiyesinin ilerisi böylece aydınlanıyor. Eski medeniyette insan yetiştirmenin gayesi bir hakim idi. Orta zamanda bu gaye zahittir. On altıncı asırda bu gaye ansiklopedik malumatla dolu bir kafadır. On dokuzuncu asrın insan tipi bir romantiktir. Yirminci asırda insan yüzünü çizen müsarat, ilim ve sanayi çizgileridir. Soruyorum size: bunda hiç şüphenez var mı? Yine soruyorum terbiyecilere: bu cihantutan terbiye hedeflerini acaba nazariyelerle aşağıya düşürebilirler mi?! Demokrasi içinde terbiyenin hedefini göstermek iyi; fakat bu hedefe götürecek yol hangisidir? Buna da cevap vermek isterim. İngiliz usulü mü, Fransız usulü mü, Alman sistemi mi?! Hiç biri! O halde terbiyecilerden pragmatistlerin fikri mi, Kereschensteiner'in mektebi mi, Montessori'nin "Case dei Bambini" si mi?! Hiç biri! O halde iş usulsüz ve yol-suz mu kalacak?! Ne münasebet! Yapılacak şey, terbiyenin mektep, sistem, malumat satıcılık, gösteriş, moda kabul etmiyenin ezeli düsturlarına, hakiki kanunlarına teslim olmaktır. Bu kanunlar var mıdır? Zannediyorum ki en büyüklerinden birisi şudur: Terbiye ancak hakiki bir muhit içinde olur. Balık suya, Kertenkele taşlığa, koyun sürüleri otlağa muhtaçtırlar. Ya insan yavrusu? O da onlar gibi hakiki, yalan kabul etmiyen bir yaşama muhitine muhtaçtır. İnsan yavrusu her hayvan yavrusundan daha ziyade bu muhite muhtaçtır. Bu muhit nedir? Sefil bir tavan arası, kaldırımsız sokaklar, in-

sansız viraneler mi?! Hayır. Hakiki bir cemiyet, hakiki bir aile, hakiki bir mektep, hakiki bir millet, hakiki bir insanlık, hakiki bir atelye, hakiki bir tiyatro, hakiki bir kışladır. Hakikat olmayan yerde terbiye yoktur. Terbiye yalan, hayal, itibar, tenzilat kabul etmiyen yaşayışın adıdır. Çocuğu terbiye etmek demek her şeyden evvel böyle bir muhitin içine koymak demektir. Yüzmek bir terbiyedir. Yüzmenin muhiti hakiki denizdir. Bahçuvanlık bir terbiyedir. Bahçuvanlığın muhiti hakiki bir bahçedir. Cemiyet adamı olmak bir terbiyedir. Bu terbiyenin muhiti hakiki bir cemiyettir. Karada yüzdüren fakat denize sokmayan, tuzlu su yutturmıyan bir terbiye terbiye değildir. Ziraat nasihati veren, fakat çocuğun eline bel, çapa, tarak, kürek, tohum vermiyen bir terbiye yalancıdır. Bütün bu aletleri kullandıran fakat mahsullerinin piyasa kıymetinden haber vermiyen ziraat terbiyesi eksiktir. Yurt bilgisi okutan, sosyoloji öğreten fakat talebeyi muayyen cemiyetin içtimai hayatıyla yaşatmıyan bir terbiye eksik bir terbiyedir. Yine terbiye cemiyetin işçisidir. Terbiye cemiyeti için insan yetiştiren bir işçidir. Demokrasi içinde terbiye demskrasiye layık insan yetiştiren bir terbiyedir. Öyleyse demokrasi terbiyesi demokrasi hayatını yaşatacak hakiki muhitleri yaratan bir terbiyedir. İkinci kanun: terbiye ancak hakiki faaliyetlerden doğar. Hakiki bir insan olmak için hakiki insan hayatını hakiki olarak yaşamalıdır. Asker talim ve harp ederek, demirci demir döğerek, sporcu spor yaparak ehliyet kazanır. Hayatı olduğu gibi almalı ve bütün manasıyla yaşamalıdır. Yaşamak tekâmülün, yaşatmak ta terbiyenin en büyük şartıdır. Tayyare itiyadını verecek olan fırsat, yalnız tayyare yolculuğudur. Dalgaya, fırtınaya alışmak için tehlikeli

deniz seyahatleri yapmak lâzımdır. Acı ve eziyete alışkın bir nesil yetiştirmek için de onun hayatının hamurunu zevk ve rahat sütüyle değil, fakat acı ve eziyet suyuyla yoğurmalıdır. Çalışmıyan adam hakiki çalışmanın itiyadını nasıl kazansın?! Yalan Terbiyenin en büyük düşmanıdır. Sıhhatli bir hayat yaşatmıyan, sıhhat yerine nasihati koyan bir terbiye yalancıdır. Hür ve ilimce düşüncenin methiyelerini okutan bir terbiye yalancıdır. Fedakârlık hayatını yaşatmıyan, fedakârların destanını okutan bir terbiye tamam değildir. Çünkü hayatın tecrübeleri ne kâğıt, ne de kitapla, ne ağızda, ne de kulakta yapılamaz. Hayat tecrübesi ancak hayat içinde, hayatın kendisiyle yapılabilir. Zira hayat tecrübesi yaşamının kendisidir. Artık terbiyede hayata hazırlamak düsturu yoktur. Hayat hazırladacak bir emir değil, yaşanacak bir haldır. Demokrasi terbiyesi demokrasi hayatına hazırlıyacak yerde bu demokrasiyi yaşatmalıdır. Aile hakiki bir demokrasi tohumunu mini minilerin gönlüne ekmek için evvelâ kendisi bir demokrasi zümresi haline gelmelidir. Aile hayatı müsavatçı, ilmi ve sanayici olmalıdır. Demokratça, demokrasi türelerine göre yaşamasını bilmiyen ana baba kendi demokratlaşmamıştır ki çocuklarını demokratlaştırabilin. Mektep te öyle yeni terbiye yeni muhit ister. Bn yeni muhit içinde doğru soydan yeni bir hayat ve faaliyet ister. Üçüncü kanun: Terbiye ancak hakiki eserlerle olabilir. Hakiki bir muhit içinde hakiki faaliyet göstererek varacağımız netice elde edeceğimiz mahsul yine hakiki soydan bir şey olacaktır. Bahçıvan sebze ve meyva yetiştirmek için çalışır. Fabrikatör kıymeti olan bir şey istihsal için çalışır. Amelelik, yapıcılık ve yaratıcılıktır. Hiç bir işe yaramıyan bir iş için çalışmak insanlık zıttı, demokrasi düşmanı

YAZAN

Kollej de France
Felsefe Müderrisi

M. Bergson

Yaratıcı Tekâmül

Birinci Kısım

ÇEVİREN

Muallim

Ali Rıza

Hayatın Tekâmülü Hakkında Finalite — (Gaiyyet) ve Mekanizm

— 4 —

Biz şimdiye kadar geliş gü-
zel alınmış maddi şeyleri
nazarı itibara aldık. Fakat (Ob-
jets privilégiés) = mümtaz, müs-
tesna şeyler yok mudur?

(Corps bruts) = ham cisim-
lerin, tabiat içinde (perception) =
idrak vasıtasile tefrik edildikle-
rini ve idrak vasıtalarının, tefrik
fiilinin icra olunacağı hatlar üze-
rindeki noktaları takip eyledik-
lerini söylemiştik. Fakat bu fiili
icra edecek ve şe'ni fiiller yap-
mazdan evvel bilkuvve fiillerinin
madde üzerinde taslağını projeli-
yecek, cisimleri muayyen bir şe-
kilde billürleştirmek ve böylece
başka cisimler yaratmak için hissi
organlarını şeniyetinin akışına
dikecek olan canlı madde, acap
diğer maddeler gibi midir?

Şüphesizdir ki bu canlı mad-
de dahi, külle bağlı olan bü-
du fezanın bir kısmında, madde-
nin her hangi bir kısmını idare

eden fiziki ve kimyevi aynı ka-
nunlara tabidir. Fakat maddenin
münferit cisimlere (subdivision =
kısımları tekrar kısımlama) taksi-
mi, idrakimize ait bir ameliye ol-
duğu ve maddi merkezler mahdut
sistemleri teşkili de fennimize
müteallik bir iş olduğu halde,
canlı madde, bizzat tabiat tara-
findan ayrılıp tahdit edilmiş ve
gizlenmiştir. Canlı madde birbiri-
ni tamamlayan ve mütecanis ol-
mayan kısımlardan mürekkep ol-
duğu gibi aynı zamanda yekdi-
gerile iştirakli fiil ve hareketler
icra eder. Canlı madde, hiç bir
maddeye, hatta kırıstale dahi
benzemiyen bir (individu = tak-
sim kabul etmeyen bir varlık) tır.
Zira, bir kırıstalin aksamı ara-
sında ne gayri mütecanislik, ne
de hareket ve fiil tenevvü yok-
tur. Şüphesiz uzvi alemde dahi,
(individu) olanla olmayı tefrik
eylemek güçtür. Bu güçlük, hay-
vanatta artmakta ve nebatatta

hemen hemen aşılması kabil ol-
mayan bir mahiyet almaktadır.
Bu müşkülâtın sebepleri derin-
dir. Daha ileride bunlardan bah-
sedeceğiz ve o zaman şahsiyetin
nihayetsiz dereceler ihtiva ettiği
ve hiç bir yerde, hatta insanda
bile tamamen teşekkül ve tahak-
kuk eylemediği görülecektir. Bu-
nunla beraber, şahsiyetin tama-
men teşekkül etmeyişi, insanda,
hayatın karakteristik vasıfları bu-
lunduğunu reddetmek için se-
bep addeylemek doğru olmaz.
Şahsiyete vâzih ve umumî bir
muaniyet vermeğe muvaffak ol-
mak suretile bizim bu noktadaki
kudretsizliğimize karşı muzaffer
olan biyolojistler, bir hendese
âlimi gibi hareket eylemektedir.
Fakat, mükemmel bir muanniyet,
ancak vücut bulmuş şeniyetlere
kabili tatbiktir: O halde hayatı
evsafın hepsi tamamen tezahür
eylemiş değildir, fakat tezahür ve
tahakkuka doğru yol almış bu-

şahsiyet ve terbiye tersi bir iştir.
Oyun masal çocuğu terbiye et-
mez, sadece açar. Terbiye geliş
güzel bir açılma değil metodik
bir büyümedir. İnsanı insan ya-
pan oyun değil iştir. Muhayyileyi
cemiyetlik bir kudret haline ge-
tiren; rüyalar, hülyalar, hezeyan-
lar değil, hakiki icat ilimce,
san'atçı. iktisatçı yaratmadır.
Terbiyenin gayesi muhayyilenin
şişmesi değil, yaratıcı muhayyi-
lenin şekillenmesidir. Talebesine
geliş güzel tohum ektiren hesap-
sız ve maksatsızca mukavva par-

çalarıyla uğraştıran ve serbest
yetişsin diye sabahtan akşama
kadar oynatan mürebbilere şaş-
rım! Hakikat olmayı yerde te-
kâmül yoktur. Dördüncü kanun:
Terbiye bir ameliyat değil bir
tekâmüldür. İnsanın yetişmesi
de meyvanın yetişmesi gibi uzun
çalışmaların, içli dışlı şartların,
daima içeriden gelen atımların,
sıçraların eseridir. Bir ahlak, bir
zekâ, bir şahsiyet kâğıt üzerine
bir çizgi çizer gibi birden çizile-
mez. İnsanlığımız geçmişimizin,
uzun ve üzüntülü uğraşmalarımı-

zın eseridir. Kâinatta hiç bir
kuvvet kaybolmadığı gibi, çocu-
ğun terbiyesinde de iyi veya kö-
tü soydan hiç bir muhit, hiç bir
faaliyet, hiç bir kazanç kaybol-
maz. Seciyemizin kumaşını doku-
yan hatsiz hesapsız, uçsuz sonsuz
hayat ve tecrübe telleri vardır.
yalancılık, tenbellik bencilik, ha-
zır yiyecek, istipdat, insafsızlık...
ne de doğruluk, çalışkanlık, el-
cilik, hürlük, insafılık... ruhu-
muza bir günde bir anda yerleş-
miş şeyler değildir. Bunları bi-
riktiren uzun geçmiş bir hayat

lunmaktadır. Bu evsaf, hallerden
fazla temayül mahiyetindedir. Bir
temayül, diğer bir temayül tara-
findan sektelemedikçe bile, takip
ettiği gayenin hepsini tahakkuk
ettiremez: Daima karşılıklı tema-
yül ihtilâfları dolu olan hayatta,
mütezat hadiseler ne suretle vaki
ola gelmektedir? Bilhassa şahsi-
yet hallerinde denilebilir ki,
uzvi âlemin her tarafında şahsi-
yetleşme temayülü hazır ise, bu
temayül, tenasül ve tekessür et-
me temayülü vasıtasile her taraf-
ta darbelenmektedir.

Şahsiyetin mükemmel olabil-
mesi için, uzviyetinden ayrılmış
her hangi bir parçanın ayrıca ya-
şıyamaması lazımdır. Fakat bu
takdirde de tenasül ve tekessür
imkânsızlaşır. Tenasül ve tekes-
sür, hakikatte eski uzviyetten ay-
rılmış olan bir parça vasıtasile
yeni bir uzviyetin teşekkülü de-
ğil de nedir? O halde şahsiyet,
düşmanını kendi içinde yaşatmak-
tadır. Hatta, şahsiyetin zaman
içinde hissettiği ebedileşmek ih-
tiyacı, onu varlıklar içinde asla
mükemmel olmamağa mahkûm
eder. Bu iki temayülden her bi-
rinin izahı biyolojiste aittir. Bi-
yolojistten heyeti umumiyesi için
bir defaya mahsus olmak ve oto-
matik bir şekilde tatbiki kabil ol-
mak üzere bir şahsiyet evsafının
birden tayin ve tesbitini istemek
beyhudedir. Fakat ekseriya hayat
işlerinde, ham maddelerin evsaf-
ında olduğu gibi muhakeme yü-
rütüldüğü için, şahsiyet evsafı
münakaşalarındaki karışıklık her

taraftan fazla çoğalmaktadır. Bize
yeniden başlı başına hayatlaşan
ve müstakil bir şahsiyet gibi ya-
şıyan (Sumbriculus) = Sulucan-
lardan kopmuş parçalar, kısımları
yeni yeni (Hydres = su kurtları)
tevlit eden kurtlar, parçaları mü-
kemmel (Cembryons) = (Ruşeym)
ler hasil eden (Oursin = deniz
hayvanlarından deniz kestanesi)-
nin yumurtası gösteriliyor ve bu
yumurtanın, su kurdunun ve su-
lucanın şahsiyeti nerede idi diye
soruluyor?"

Fakat bundan şimdi müte-
addit şahsiyetlere sahip olan bir
varlığın, biraz evvel tek şahsiyete
sahip olmadığı neticesi çıkarıla-
maz. Bir mobilyadan bir kaç çek-
mecenin birden düştüğünü görün-
ce, mobilyanın tek parçadan mü-
rekkep olduğunu söylemek hak-
kına sahip olmadığımızı kabul edi-
yorum. Fakat bu mobilya, hal ve
mazisi itibarile eğer şimdi gayri-
mütecanis parçalardan yapılmışsa
bu, onun imalinden beri muhtelif
parçalardan yapılmış olduğunu
gösterir, Hareket etmek için muh-
taç olduğumuz ve düşünüş tarz-
larımızı üzerlerinde modelleştiri-
diğimiz umumiyetle gayri uzvi
cisimler, şu basit kanuna tabidir-
ler: "Halihazır, maziden başka
fazla birşey ihtiva etmez ve neti-
cede ne bulunmuşsa, müessir de
zaten mevcuttu." Fakat, en basit
bir müşahadenin bile ispat ettiği
veçhile, uzvi bir cismin mütema-
diyen büyümek ve değişmek bariz
vasfını haiz olduğunu farzedelim;
bu takdirde de iptida bir vahde-

vardır bunların tedavisi bir cer-
rahlık ameliyatı yapar gibi bir
kaç dakikada ve saatte olamaz.
Akıllı ana baba için en büyük
kâr çocuğun ruhunda fena tema-
yüllerin doğmamasıdır. Bu tema-
yüller terbiyenin şu üç kanununa
göre hakiki bir muhitin, hakiki fa-
aliyetlerin ve hakiki neticelerin
eseridir. Kötü temayüller bir kere
yerleştikten sonra artık söküle-
mez. Bögürtlen kökleri gibi ki
toprağın alt tabakalarına gittikçe
kuvveti artar ve ucu bulunamaz
olur. Muhterem dinleyicilerim;
artık sözümü bitirmek üzereyim
Hayat dikenli bir yoldur. Terbiye

çocuğu bu dikenli yolda yürüye
bilir bir hale getirmek san'atidir.
Hiç bir san'at mürebbi san'atı
kadar zahmetli ve onun kadar
şerefli değildir. Artık yetişecek
mahsul ne bir tahta parçası, ne
bir meyva, ne de bir hayvan yav-
rusudur. İnsanın kendisidir. Yeni
insan! Demokrasinin, hürriyet
ve zaruret asrının aradığı insan.
Bütün çabalarımın rağmen
sözlerim size yeni bir hakikat
getirmediyse büyük bir iş görmüş
olmadım. Fakat sözlerim bir iki
yanlış itikadı biraz sarstıysa yine
benim için teselli kapısı açık ka-
lıyor demektir. İsmail Hakkı

tin, sonra da bir kesretin bulun-
duğunu kabul eylemekte hiç bir
garabet yoktur. Hatta tek hücreli
uzviyetlerin tekessürü bu şekilde
vaki olagelmektedir. Yaşıyan var-
lık, her biri mükemmel birer şah-
siyet olan iki yarımdan mürek-
keptir. En fazla mürekkep olan
hayvanların hemen hemen müsta-
kil olan tenasül hücrelerinde
tabiatın Bütünü yeniden hasil et-
mek iktidarını yerleştirmiş oldu-
ğu bir hakikattir. Fakat uzviyetin
diğer aksamında bu iktidardan
bir kısmının müteşir bir halde
kalmazı mümkündür; nitekim,
tenasül hadiseleri bunu ispat ey-
lemekte ve bazı mümtaz hallerde,
iktidarın gizli bir şekilde tama-
men mevcut olduğu ve ilk fırsatta
tezahür eylediği görülmektedir.
Şahsiyetten bahseylemek hakkına
sahip olabilmeliğimiz için, mut-
laka uzviyetin hayatı kabiliyetleri
olan parçalara ayrılması lazım
değildir. Bu uzviyetin inkisam-
dan evvel, aksamı arasında bazı
(Systématisation) = Nizam ve
tertip bulunması ve aynı ni-
zam ve tertibin, ayrılan parçalar
içinde yeniden hasil olmağa yel-
tenmeleri kâfidir. O halde, uzvi
âlemde müşahade ettiğimiz kabili-
yet tamamen bunun gibidir.
Şahsiyetin asla mükemmel olma-
dığını ve hangisinin (individu) =
şahıs olup olmadığını tayin etme-
nin ekseriya güç ve hatta gayri
mümkün olduğunu ve hayatın
şahsiyete müteallik pek te aşikâr
vasıflar izhar eylemediğini ve ta-
biaten tecrit ve tahdit edilmiş
kapalı sistemler teşkiline meyl
eylediğini söylemekle iktifa ede-
lim. O halde, yaşıyan bir varlık,
idrak ve fennimizin sun'î olarak
tefrik ve tecrit eylediği her şey-
den farklıdır ve yaşıyan bir var-
lığı maddeye kıyas eylemek te
hatalıdır. Eğer gayri uzviler için-
de yaşıyan bir varlığa bir mûka-
yese şekli bulmak istiyorsak, bu-
nu muayyen maddi bir şeyde
bulmak değil, fakat bütün maddi
varlıkların heyeti umumiyesinde
aramak lazım gelir.

— Devam Edecek —

Paranın Tarihçesi :

Para Problemi

Yazan : Süleyman Saim

Halihazırdaki iktisadi vaziyetimizi iktisap etmek için bir çok devirleri atlatmak lâzımgeldi.

Evvelâ:

İptidai akvam el emeği ile kazandıkları şeyleri doğrudan doğruya istihlak için kullanmışlardı. Avcı öldürdüğü avın etini yemek ve derisini giymek ile ik-tifa ederdi.

Rençber tarlasını kendi ihtiyacı olan unu temin için eker; sütünden istifade için de hayvanat beslerdi. Pek tedrici olarak bazı akvamda mübadeleyi aynıye başlamıştı Her fert yaradılıştaki kabiliyetine göre ve kendine zevk veren eşyayı imal etmeğe başladığı zaman mübadele keyfiyeti ehemmiyet kesbetti ve taksimi mesai mecburiyeti hasıl oldu.

Arz ve talep birbirine müsa-vi kıymette olmadıkça mübadele asla icra edilemiyordu.

Nihayet zamanla emtiayı diğerle doğrudan doğruya mübadele değil de umumun arzusuna tevafuk eden bir üçüncü kıymet ölçüsü mübadele etmek fikri ortaya çıktı. Bu kıymet te yine en mergup bir emtiadan başka bir şey değildi. İlk kıymet ölçüsü hayvanlar olmuştur. Romalılar zamanında kullanılan pecunia para kelimesi pecus = sığır kelimesinden gelmektedir. Cermanlar ve eski Yunanlılarda takdiri kıymet ölçüsü yine sığır idi. Ziraat yapan akvam da istihsal ettikleri hububat; muharip milletlerde silâh ve esirler takdiri kıymete esas olmuştur.

Hali hazırda bile bazı iptidai akvamda sığırın, hurmanın, midye kabuklarının kıymet takdirine esas teşkil etmekte olduğu müşahede edilmektedir. Şu halde para; bütün kıymetleri ifade eden bir mikiyastır. Para; kanun ve nizamı devlet mahsulü olmayıp iktisadi ihtiyacın doğurduğu bir mikiyas; ve mübadeleye hazırlanmış bir kıymettir.

Hariçle olan mübadelelerde tacirler aldıkları yerli mallarına mukabil kendi memleketlerinin emtialarını getirirler ve onlarla mübadele ederlerdi. Dahilde evvelâ mahsulâtı tabiiye mübadele edilirdi, Bilâhare madenler de işlenmeğe başlıyarak bunlar yavaş yavaş birer servet halini iktisap eylemeğe başladı. Bununla beraber istimali neticesi olarak diğer maadine karşı rüchani olan madenler daha fazla kıymet kazandıklarından para olarak mübadeleye hazırlanmış bir kıymet olarak geçmeğe başladı.

Altın ve gümüş Mısırlılar, Asuriler ve Babilliler zamanında aleti mübadele olarak istimal edildiği malumdur. Yunanlılar da demir çubukları mübadeleye vasıta ittihaz etmişlerdi. Finikeliler kalaydan ve Romalılar da bakır ve bronzdan sikke yapmışlardı. Halihazır medeniyette maadin gayr ile para darbedilmiyor. Ancak altın ve gümüş herkesçe malûm olan matlûp evsafi hiki-miye ve kimyeviyesi dolayısıyla rağbet kazanmıştır. Paslanup bozulmaması, en küçük paralar halinde inkisamı ve istenildiği şekle

kolaylıkla ircaı keyfiyeti her kavimde bu madene karşı itimat hissini uyandırmış ve aleti mübadele olarak bilâ tereddüt kabul edilmiştir.

Paralar evvelâ darbedilmeyip miktar ve ayarları gözle tahmin edilirdi. En evvel icat edilen terazi altın terazisi ve çekisi de buğday taneleri olmuştur.

Her mübadele esasına altının ölçüsü ve ayarının tesbiti icap ediyordu. Müşkûlâtın izale için emniyetli addedilen hükümetler derebeyleri ve saireler tarafından ayar ve çekisi muayyen miktarda olan damgalı paralar meydana çıkarıldı. Görüldüğü veçhile para bir devlet teşkilâtı değil içtimai ihtiyacın mucibesi olduğu halde bütün devletler en emniyetli ellerin kendileri olduğu cihetle para darp ve kontroluna fazla ehemmiyet vermişler veyahut bilâkaydû şart kendi inhisarları altına almışlardır. Nihayet paranın ağırlığı, ayarı, aşınma keyfiyeti nizamlarla tesbit ve tayin edilmiştir. Devlet kontrolu altında bulunan ve mübadele aleti olan paranın her şahıs tarafından artık ölçü ve ayarı aranılmak suretile değil devletin para üzerine bastığı damgaya bakılmak ve emniyet edilmek suretile elden ele memnuniyetle kabul edilmeğe başladı. Bu şekilde paranın kolleksiyonu da yeni vasıflar kazandı:

I. Umumi bir aleti mübadele oluşu.

II. Fiatin ve kıymetin mik-

yası olması.

III. Tediye aleti ve kuvvei ibraiye.

IV. Vasitai intikal ve idharı kıymet oluşu, vasıflarını kendisinde topladı.

Cihan ticaretinde bu meziyetlerinden dolayı herkes en makbul kıymeti ancak paraya atfetti. On dokuzuncu ve yirminci asır ticareti vâsi inkişafı karşısında cihan iktisadiyatını ve cihan piyasasını kurmuş ve dolayısıyla enternasyonal tediyaı vücade getirmiştir. Paranın dahilde ve hariçte tedavülünü ve emniyetini teshil edecek teşekküller — bankalar vücade — getirildi.

Daha (Ehli salıp) zamanında kurulan pazar ve sergilere giden tüccar ve avcılar memleket yollarının emniyetsizliğini nazarı itibare alarak mahalli maksutlarında kendilerine aynen tediye olunmak şartile mahalli bankalara paralarını tevdi ederler ve gittikleri yerdeki şubelerden banka mektuplarını — poliçeleri — ibraz ederek paralarını ahrlardı. İşte bu şekilde emniyet üzerine teşkil edilmiş ticaretler de meydana çıktı.

Mübadeleyi ayniyeden nasıl para sistemi çıktı ise; para sisteminden de "kredi sistemi" (itibar sistemi) doğmuştur. Para sistemini kontrol eden devlet para makamında olan krediyi de mevzuatı kanuniye ile nizamlara tabi kılmıştır.

On dokuzuncu ve yirminci asır iktisadiyatının vâsi inkişafı cihan ticaretinin ve cihan piyasasını dolayısıyla de beynelmilel tediyaı vücade getirmiştir.

Bu tediyaı iyi bir surette ifa edecek ve itimat hissini uyandıracak büyük sermayeli ve teminatlı bankalar inkişafa başlamıştı. Bankaların kredisi muhtelif noktalara tediye kuvvetini akıtıyor veya sinesine alıyordu. İşte bu iş içinde yeni asrın en mütakamil tediye vasıtası olan çek iş görüyor. Madeni paranın yerine, tediyelerde tedavül key-

fiyetini kolaylaştıran kâğıt para ve bankanot mübadele veya tedavül vasıtası olarak kaim olur. Fakat o ne bir kıymet ölçüsü ve ne de bir devletin para esas olmuştur.

Bankanot haddizatinde; bankaya depo edilen altının bir ifadesi ve para kıymetinde banka tarafından alınıp verilen bir senet idi. Bankanot çıkaracak bankalar hükümetin imtiyazile şeraiti mahsusaya tabi tutulurdu. Klasik usul olarak ta şu usul cari idi:

Çıkarılacak bankanot miktarının üçte biri banka kasasında karşılık olarak kalacak üçte biri de ya muteber iki imzalı poliçeler veya hazine takvilâtı kasaya karşılık konacak ve ancak üçte biri de açık kalabilecekti. İşte ancak bu şekilde çıkacak bankanotlar altın paranın kâğıt ile ifadesi olurdu. Hatta bu bankanotlar muhtelif zamanlarda altından daha fazla bir ticarî kıymeti haiz olmak istidadındadırlar. Çünkü altınla tediye bir çok müşkülâtı baistir. İrsalâtı için ambalaj keyfiyeti, sigorta parası, posta paraları inzımam ederdi ki bankanotla tediye yapıldığı zaman gerek ambalaj ve gerek posta parasından çok fazla tasarruf edilebilirdi. İşte bu keyfiyetten dolayı doğrudan doğruya ticarete altın ile madeni tediyaı pek ender vukua geliyor ve ancak altın karşılığı olan bankanotlar ticarete kullanılıyordu. Yirminci asır; bankanotların da ambalaj, sigorta keyfiyetlerini haddi asgariye indirmek ve her an için bankanotların kalp olup olmadıklarını anlamak ve gerek tediyaıta ve gerek teslimatta mükerreren parayı saymak deritlerinden kurtulmak için, bu işleri muteber bir müesseseye — bankalara — havale etti. Asrı ticaret (specialité) şlerine kuvvet verildi.

Hesaben tediye, çek ile tediye ve konşimento mukabilinde tahsilât gibi daha bir çok emni-

yet üzerine müesses ticarî vazifeleri bankalar üzerine aldı. Ve yeni bir ticaret şubesi meydana çıktı. Harbî umumiden evvel altın para üzerine kurulmuş ve sağlam para üzerine hesap edilmiş ticaret mikiyasları harbin hüdüsile tebeddüle uğradı. Devlet veya devlet bankaları tarafından piyasanın hazmedemiyeceği ve etmek istemediği miktarda karşılıksız veya karşılığı pek az kâğıt para (karşılığı devlet itibarı olan bankanot) çıkarmağa başlamıştır.

Eğer devlet çıkardığı paraları (bankanotları) altın para ile geri alamıyacak bir vaziyete düşecek zehabını halk beyninde hasıl ederse o zaman kâğıt para kanunlarla mecburi tedavüle tabi tutulur. Herkes artık bankanotu tediye parası olarak kabul etmek mecburiyetinde kalır.

Bankanot artık yalnız mübadele vasıtası olmakla kalmaz. Aynı zamanda kıymet ölçüsü konksiyonunu haiz olur. ve devlet itibarı malisi bu kâğıt paranın karşılığı olmakla o devletin teşkilâtı maliyesile ve vaziyeti siyasiye ve iktisadiyesile en küçük noktalara kadar alakadar olur. Ve ticarî piyasada iktisadi vaziyeti bunlarla ölçüdür.

İtizar

(Yaratıcı tekâmül) tefrikamızın 97 inci sayımızda intişar eden üçüncü kısmında bazı tertip hataları vardır. Aşağıdaki şekilde tashihidi rica ederiz.

1 — Beşinci sahifenin üçüncü sütununun yirmi dördüncü satırındaki istinat kelimesi isnat olacaktır.

2 — Altıncı sahifenin birinci sütunundaki Matierre kelimesi Matiré olacaktır.

3 — Altıncı sahifenin birinci sütunundaki haltın kelimesi hat-tın olacaktır.

4 — Altıncı sahifenin birinci sütunundaki isollés kelimesi isolés olacaktır.

5 — Yedinci sahifedeki istinat kelimesi isnat olacaktır.

YENİ TERBİYE

Amerika Birleşik Devletlerinde

Terbiye ilminin inkişafı

[Baştarafı 87 inci Nüshada]

YAZAN

Charles H. Yudd

Chicago darülfünunu profesörlerinden

TÜRKÇEYE ÇEVİREN
Muzaffer Şerif

Gazi Terbiye Enstitüsünde Muallim

Allegheny dağlarının garbındaki yeni devletlerdeki muallim mekteplerinin tarihi şarktaki devletlerin muallim mekteplerinin tarihinden farklıdır. Yeni devletlerde muallim mektebi tesis takriben devlet darülfünunlarının tesis zamanına tesadüf eder ve bunların ikisi yan yana inkişaf etmişlerdir. Bir çok halde bunlar devlet darülfünunlarıyla birlikte mahallî hükûmetlere dayanırlar. Bulundukları yerlerde bunlar yüksek itibar kazanmışlardır. Muallim mekteplerini yüksek terbiye müesseseleri haline getirmek cereyanı yeni devletlerde (cümhuriyetlerde) başlamıştır. Bu cereyan sür'atle terakki etti. Şimdi Amerikada muallim yetiştiren müesseselerin mühim bir ekseriyeti yüksek tahsil müesseseleri arasında bulunmaktadır.

Muallim mekteplerinin yüksek terbiye müesseleri haline gelmesi vaziyette husule gelen hakiki bir tahavvülün ifadesidir. Amerika darülfünunları bu terbiye müesseselerine tam bir yüksek tahsil imtiyazı vermek istemezler, fakat onlar kanunen orta tahsilin fevkinde olan müesseseler olarak tanınmışlardır. Diğer kolejler gibi onlar da bakalorya

diploması (Bachelor's degree) vermek salâhiyetini haizdirler.

Bunlardan bazıları bundan öteye geçerek edebiyat yahut fen lisansı (Master of Art or Master of Science) diplomasını vermek hakkını kazanmışlardır. Bunlar ihtisas dersleri verebilirler.

Bir taraftan muallim mektepleri bu tekâmül yolunda ilerlerken diğer taraftan Amerikan darülfünunları ve kolejleri ayrıca terbiye şubeleri açmak yolunu tutmuşlardır.

Darülfünunlarda böyle ayrıca terbiye şubeleri devlet tarafından idare olunan muallim mekteplerinden çok daha sonra açılmaya başlamıştır. Bu tarzda ilk muallim mektebi 1839 da açıldığı halde darülfünuna merbut ilk terbiye şubesi 1873 te açılmıştır.

Darülfünunlarda böyle terbiye şubelerinin açılması için iki bariz saik vardır. Bu saiklerden biri orta tahsil mekteplerine muallim yetiştirmektir, ikincisi de terbiye reformlarına imkân hazırlamaktır. Başlangıçta muallim mekteplerinin gayesi orta mekteplere muallim yetiştirmek değildi. Bu mektepler evvelâ ilk mekteplere muallim yetiştirirlerdi. Muallim mektepleri yüksek

derecede terbiye müesseseleri haline gelince faaliyetlerini genişlettiler. Hem ilk mekteplere, hem de orta mekteplere muallim vermeğe başladılar. Darülfünunlar ilk defa terbiye şubeleri açmağa başladıkları zaman işler bu merkezde değildi. 1873 te Iowa darülfünununda felsefe şubesiyle birlikte terbiye şubesi açıldığı zaman orta mektep muallimi olmak için hazırlanan gençleri mesleke yetiştiren yegâne müessese burası olmuştu..

Orta mekteplere muallim yetiştirmek gayesiyle terbiye şubelerinin açılmasından çok zaman sonra darülfünunlarda bilhassa terbiye reformuna imkân vermek maksadile terbiye şubeleri açılmaya başladı. Terbiyenin inkişafına çok şeyler vermelerinden dolayı bu düşünce ile açılmış iki mühim terbiye şubesinden biraz tafsilatla bahsetmek münasip olur.

1888 senesinde Columbia darülfünunu o zamana kadar New-york şehrinde müstakil bir pratik san'at mektebi ve pratik san'at muallimi yetiştiren bir müessese halinde yaşıyan bir müessese şubelerinden biri olarak içine aldı. Bu müstakil mektebin başında o zaman felsefe müder-

CEREYANLARI

risi ve sonra Columbia darülfünunun emini olan Nicholas Murray Butler vardı. Columbia darülfünununun bu yeni şubesine muallim kolleji (Teachers College) adı verildi.

Darülfünuna ilâve olunan bu yeni şubenin vazifelerinden biri muallim yetiştirmektir. Fakat Butler ve arkadaşlarına göre bu müessesenin bundan daha ehemmiyetli bir vazifesi vardı. Bu da içtimai ve terbiyevî reform meselesi idi. 1888 de Amerika resmi mekteplerinin programında pratik san'atlara dair hemen hiç bir ders yoktu denilebilir. Columbia darülfünununun terbiye şubesi muallim yetiştirecekti, hem yeni tipte muallim yetiştirecekti. Bu yeni muallim nesile umum mekteplerin hayatlarında ve içtimai gayelerinden bir tahavvül husule getirilecekti.

Zaten şimdiye kadar verilen izahattan anlaşıldığı veçhile 1888 de açılan bu terbiye şubesi yeni bir cereyanın tohumlarını taşıyordu. Bu cereyan bütün terbiyenin kastlı bir surette yeniden yapılışı idi. İlk seneler zarfında bu cereyana doğru pek az şey yapılabildi. Fakat James E. Russell'in bu şubenin başına geçmesi ve 1809 da fakülte reisi, 1902 de emin olan Butlerin yardımı sayesinde terbiye kolleji (Teachers College) maarif idaresinin ve terbiye usullerinin tetkiki sahasında ilk merkez oldu.

O zamandanberi Amerikada terbiyenin ilmi olarak inkişafında bu müessese çok mühim bir rol oynamıştır.

Columbia darülfünununda terbiye şubesinin açılmasından hemen biraz sonra Chicago darülfünununda terbiye reformuna ve

ve terbiyenin ilmi olarak tetkikine doğru müstakil bir cereyan ortaya çıktı. Bu hareketin önünü John Dewey bulunuyordu. Bir içtimai ahlak araştırmacısı sıfatile Dewey Amerikadaki umumî mekteplerin çocukları modern bir içtimai nizam için istenildiği derecede iyi bir surette hazırlanmadığına kani oldu. Chicago darülfünunundan bir kaç arkadaşile birlikte Dewey darülfünun civarında, fakat doğrudan doğruya ona merbut olmamak üzere, müstakil bir tecrübe mektebi açtı ve bu mektep bir kaç sene faaliyette bulundu. 1898 de (Mektep ve cemiyet) (1) adile neşrettiği konferanslarında Dewey bu müstakil mektebi ve gayelerini tasvir ve izah etti.

Dewey'in açtığı terbiye mektebi 1901 de hemen o sırada açılan Chicago darülfünunu terbiye şubesine raptedildi. Bu yeni terbiye şubesi Francis Parker tarafından tesis edilen Chicago enstitüsünü de (Chicago Institute) ihtiva ediyordu. Chicago enstitüsü hususî bir müessese idi ve Francis Parker tarafından Chicago şehrinde bir muallim mektebine yeni bir içtimai nizam içinde vücut bulmasına kani olduğu bir terbiye reformunu sokmağa muvaffak olamayup ümitsizliğe düştüğünden dolayı açılmıştı.

Görülüyor ki Columbia darülfünununun terbiye kolleji gibi Chicago darülfünununun terbiye şubesi de umumî mekteplerde tadilat yapmağa meş'ur bir surette çalışmak cehdile doğmuştur. Umumiyetle daha evvel açılmış olan resmi muallim mektepleri an'anevî terbiye çerçevesi dahilinde muallim yetiştirtiyordu. Resmi muallim mektepleri yeni terbiye cere-

yanları hususunda hiç bir zaman faal bir surette önde bulunmuşlardır. Muallim mekteplerinde terbiye reformunun muayyen bir sahasında yenilik yapmak için tek tük insanlar çıkıyordu. Meselâ Osurego'da Dr. Sheldon'un, Pestalozzi'nin fikirlerini Amerika terbiye âlemine sokmak hususunda çok faidesi dokunmuştur. Jenna'da Rein'den ders almış olan Charles ve Frank Mc Murry, Herbert'çilerin akidelerini Amerikaya soktular. Bunlar terbiyede tutulan yolların ilmi surette tahlilinden ziyade terbiyevî usullerin inkişafı yolunda hizmet ettiler. Bunu yapmakla talebelerini ve içinde çalıştıkları müesseseleri terbiyeyi faal bir surette tetkik etmeğe sevk ettiler. Maamafih muallim mektepleri, umumiyet itibarile, terbiyeye yenilikler getirmekten ziyade mevcut olan an'anevî usullerini idame ettirmek yolunda iş görmüşlerdir.

Tedris usulleri üzerinde tecrübe yapmak hususunda darülfünun terbiye şubelerinin muallim mekteplerinden çok daha fazla hürriyetleri vardı. Bundan başka darülfünun terbiye şubelerinin başlıca işi gücü taharriyat yapmak olan diğer darülfünun şubeleriyle münasebetleri vardı. Bu sebeple darülfünunların terbiye şubelerinin, terbiye problemlerini ilmi bir suretle tetkik etmek yolundaki cereyana önayak olmalarını tabii görmek lazımdır. Darülfünunların terbiye şubelerinin karşılaştığı başlıca müşkül bu tetkikati yapmağa uygun olan usulleri bulmak sahasında idi.

Kuruldukları zamandanberi

Bu eser Avni Bey tarafından türkçeye terceme edilmiştir.

M. Ş.

Alman Mektepçiliği

— 1 —

Prusya Maarif Siyasetinin Son Yetmiş Yıllık Tarihçesine Bir Göz Gezdiriş —
Maarifte İlk Islahat Teşebbüsleri Ve İlk Maarif Kanunları..

[Berlinde Avrupa Türk Talebe Baş-
müfettişi M. Cevat Beyefendiye]

Yazan : Münir Raşit

Bu yazımızda Almanyanın en ileri taraflarından biri olan mektepçiliğini kısaca tetkik etmeği çalışacağız. Tetkiklerimizi bilhassa iki mes'ele etrafında yaptık: 1. Almanyada son yetmiş yıl zarfındaki mektepçilik ıslahatı ve bugünkü mektep teşkilât ve mes'eleleri; 2. Bugünkü Almanyada yeni pedagoji cereyanları ve yeni tedris usulleri.

Tetkiklerimizi Viyana ve Almanyada mektepleri ve terbiye müesseselerini ziyaret ve muhtelif kitap ve istatistiklere ve resmi vesikalara müracaat etmek suretile yaptık. Mesaimize esas teşkil eden bu menbaların isimlerini yazılarımızın sonlarında zikredeceğiz. Şimdilik yalnız şunu söyleyelim ki bu yazıları muhterem "Fikirler" in saygı değer okuyucularına Alman mektepçilik ıslahatını hulâsaten izah etmek, bugünkü Alman mektepleri hak-

kında bir fikir vermek ve gezdiğimiz gördüğümüz müesseselerdeki intibalarımızı kısaca kaydetmek maksadile yazıyoruz. Bu mes'eleler hakkında ileride daha fazla malûmat vermek ve ehemmiyet verilmesi gereken noktalar üzerinde durmak istiyoruz. Mevzuumuza başlamadan evvel, çok kıymetli delâletlerine mazhar olduğumuz Berlin Türk Talebe Başmüfettişi muhterem M. Cevat Beyefendiye şükranlarımızı ve en derin saygılarımızı tekrar ederiz.

..

Almanya mektepçilikteki ilk ileri hamlelerini bundan aşağı yukarı elli altmış ve en çok seksen yıl evvel atmıştır. O zamanlar mektep ıslahatı hakkında ileri sürülen fikirler bir çok şiddetli itirazlara uğramış ve aradan bir çok yıl geçtikten sonra ancak tatbik edilebilmişlerdir. Gerçek- tir ki bu memleketteki mektepçi-

dı. Bu suretle Hanus Amerikanın en eski darülfünunun ilk terbiye profesörü oldu. 1898 de Stanford darülfünunu emini David Starr Jordan o zaman San Diego resmi mekteplerinin başında bulunan P. Cubberley'i Palo Altoda yeni tesis etmekte olduğu darülfünuna terbiye profesörü tayin etti. — Devam Edecek —

lik hareketleri orada hüküm süren siyasi, iktisadi, ve dini fikirlere sıkı bir surette tâbi olur ve bir zamanda ortaya atılan fikirler ve projeler bundan ötürü bir çok engellere çarpar ve tatbik edilebilmek için aradan bazan uzun bir müddet geçmesine zaruret hasıl olur. Alman maarif tarihinde bu hususta bir çok bariz misallere rast ediyoruz. Bilhassa siyasi ve dini kuvvetlerin mektep teşkilât, gaye ve programları üzerinde çok büyük tesirlerini görüyoruz. Gerçi son zamanlarda mektebin sadece pedagojik ve ruhi prensiplere ve insanın inkişafını idare eden tabii kanunlara bağlı kalmasını, hiçbir siyasi kuvvete ve meselâ bir fırka veya dine alet olmamasını isteyenler (1) varsa da bu dileğin yerine getirilmesine muvaffak olunamamaktadır. Çünkü mektep cemiyetin içinde ve onun mevcudiyetile sıkı bir münasebeti olan ve ondan ayrılmayan bir müessesedir. Bundan başka her devlet kendi siyasi ve içtimai ideallerini ilk mektep vasıtasıyla halka benimsetmekten geri kalamamıştır. Alman devlet teşkilâtı kanunu "Staats verfassung" pedagojinin "siyasetin hizmetçisi veya kulu" Dinstmagd der politik" olduğunu tesbit etmiştir (2). Siyasi firkalara gelince; onlar da memlekette büyük bir

kuvvet ve nüfuz temin ettikleri ve hükümeti ellerine geçirdikleri zaman mektepler ve bilhassa ilk mektep âlemi üzerine kuvvetle müessir olmağa çalışmaktadırlar. İtalyada ve Rusyada vaziyet böyledir. Mektep ile devlet arasındaki münasebetleri başka bir yazımızda tetkike çalışacağız. Şimdilik yalnız şunu söyleyelim ki mektep ve muallim günün politika cereyanlarına kapılmamalı ve cemiyet için çok hayırlı büyük değişiklikler yapmayan ve daha ziyade bir zümre veya sınıfı temsil eden firkalara alet olmamalıdır.

Almanyada ilk esaslı maarif hareketleri ve maarif kanunları 1870 muzafferiyetinden sonra Bismarkın kurduğu hüümet teşkilâtile başlar (3). O zamana kadar ki maarif teşkilâtı daha ziyade din müesseselerinin elinde kalmış ve liberalizm sistemine ve ferqçi düşüncülere göre hareket etmiştir. Bunun neticesi olarak mektep daha ziyade ferdin inkişafını düşünmüş ve onu bilhassa Allah için yetiştirmiştir.

Büyük Frederik zamanında, ufak tefek reformlarla iktifa edildikçe, ve bütün halk tabakalarının içinden dışarıya doğru esaslı bir "yeniden doğmağa" ya çalışılmadıkça hiçbir şey tamamen değiştirilemezdi (3). Frederik Wilhelm de bu fikirde idi ve "halkı okutmağa, Volksunterricht" e büyük bir ehemmiyet verilmesinin kendisinin ciddi bir arzu ve iradesi olduğunu söylüyordu. Fichte "Alman milletine nutuklar" adlı kitabında büyük bir heyecanla bu mes'eleye do-

kunuyor, ve "Şimdiye kadarki terbiye âleminin tamamen değişmesini" istiyor ve yeni terbiyeyi "İnsanda kuvvetli ve yanılmaz bir irade teşkil etmek san'ati olarak nazarı itibara alınması" lüzumunu ileri sürüyordu. W. Von Humboldt ve Schleicherma-cher., Fichte ve Stein gibi düşünüyordular.

Bundan sonra Prusya ilk mektep âleminde kralın istediği manada büyük bir faaliyet ve hareket başladı. "Resmî talim ve terbiye departmanı = Departmant des öffentlichen Unterrichts" vücade getirildi. Humboldt yeni enstitünün direktörü oldu. Ve yukarıda adlarını saydığımız zatlar onun yanında çalıştılar. Bu zamanda muallim mektepleri (Lehrerbildungsanstalten) tesis edildi (4). Bundan başka şehirler, 1808 tarihli şehirler nizamnamesile mektep sahasında kendi kendilerine idare hakkını aldılar. Ve o zamana kadar küçük şehirlerde uyuyan kuvvetler harekete geldiler. Ve her şeyden önce Pestalozzi'nin fikirlerini benimsemek üzere birçok gençler İsviçreye gönderildiler. Filhakika Pestalozzi'nin fikirleri ve ruhu Prusya mektep ve kültür âlemine girdi, onu harekete getirdi ve gençleştirdi.

Bu sırada Napolyon Pestalozziye şunu söylemişti: "Benim ABC ile uğraşacak vaktim yok" (5).

1817 de bir "Din ve tedris işleri nazırlığı Ministerium Für die geistlichen u. Unterrichtsangelegenheiten" tesis edildi. Aynı günde Kral Von Altenstein'i ilk Prusya maarif nazırlığına çağırıldı. Ve derhal bir "Umumi maarif kanunu lâihası komisyonu" teşkil edildi. Fakat yapılacak ıslahata aleyhtar ve hatta düşman

(4) Sırasile: Bransbire 1810, Kralene 1811...

(5) G. Kerschen Steiner, Theorie Bildungsorganisation.

olan bazı kuvvetler harekete geçtiler. Yeni ıslahatı istemiyen ve nefretle takip edenler vardı ki onların başlıca maksatları elden gitmekte olan imtiyazların tekrar ele geçirilmesi idi. Bunlara ilâhiyatçı bir hareket te katıldı. İlâhiyatçılar halk terbiyesini Volksbildung istemiyorlardı. "Süvern" in maarif kanunu lâihası müzakere edilirken kilise kuvvetle itiraz etti. Lâihâ (20) ay müzakere edildikten sonra Prusya ilkmektebinin zararına olarak kanun haline gelemedi. Yeni halk terbiye ve kültüründen şüphe edildi. İleri sürülen itirazlar arasında "Tac" in ve "Mihrab" in (Altar) tehlikeye düştüğü ve ilk mektep muallimlerinin "ikiyüzlü mahlûklar" oldukları söylendi. Ve muallim olarak düşünen değil, tedrip eden bir insan aranıldı. Evvelce terzi, dokumacı ve ayakkabıcı olanların "yarım yetmiş veya yarı terbiyeli asrı muallimlerden" daha iyi iş göcekleri iddia edildi. Maarif nazırı Altenstein bu kabil hareketlerden acı duydu. Fikir arkadaşları vazifelerinden ayrıldılar. O, bir dostuna yazdığı bir mektupta bütün hücumlara rağmen cesaretini muhafaza ettiğini bildirdi. Kral ölünceye kadar onu vazifesinde alıkoymdu. Ve reaksiyon sonradan gösterdiği nefret ve gayzı onun nazırlığı zamanında gösteremedi.

1848 de Kral ölünce ve saltanatda bir değişiklik vukubulunca maarif nazırlığında da bir değişiklik oldu. Altenstein çekildi. Bundan sonra geri ve kara kuvvetler serbess bir meydan bulmuş oldular.

Yeni maarif nazırı olan zat "halkın Pestalozzi'nin hayalatile artık daha fazla zehirlenmemesine" ehemmiyet verdiler. Bu suretle ilkmektep ve ilkmektep muallimi aleyhine irtical bir hareket başladı. "Genç muallimler bedbaht olacaktırlar, onlar çocukları hıristiyanlıktan soğutuyorlar.."

(1) Wilhelm Paulsen ve Yena — Plan'ın müellifi bu fikirdedirler.

(2) G. Kerschensteiner, Theorie der Bildungsorganisation, S. 123.

(3) Almanya, cümhuriyet şeklini almasına rağmen eski federasyon halinden çıkmamıştır... Bismark 1871 muzafferiyetinden sonra Alman hükümetlerini birleştirmiştir. Bugün Almanyada 18 hükümet vardır.

denildi. Bu ve buna benzer şüpheler ve zanlar o zaman Prusya ilkmektep muallimleri üzerinde büyük tesir yaptı.

Muallimler kilisenin teftişine tabi tutuldular, ellerindeki kitaplar sansörden geçirildi. Onbaşı ve çavuşlar muallimliğe tayin ve muallimlerin içtimaları mennedildi. Buna 1848 devrünün yılı ciddi bir cevap verdi. Maarif nazırı düştü. Yerine Graf Schwerin geçti. Bundan sonra ilkmektep muallimleri tekrar bazı şeyler ummağa başladılar. Müthiş bir hareket husule geldi. Bunun üzerine maarif nazırı muallimlere bazı haklar verdi. 600 den fazla muallim 1848/4/26 da Berlin ci-varında Tivoliden toplandılar. Çok hararetli olan bu toplantıda bir program altında maarif memurları, muallimlerin yetiştirilmeleri ve mektep mes'elelerine dair bazı dilekler ileri sürüldü. Fakat aradan yetmiş seksen yıl geçtiği halde bugün bile bu dileklerin hepsi yerine getirilemedi. Eise-nach şehrinde "Umumi Alman muallimler birliği" tesis edildi. Maarif nazırı muallimlerin arzularını yaptı.

Fakat reaksiyon iddiasını tekrar ortaya attı, H. Kurz Alman halkının "fikren zehirlenmesinde" ilkmektep mualliminden daha suçlu hiçbir kimse olmadığını yazıyor.

31 İkinci kanun 1850 tarihli teşkilatı esaslı kanunu ile kilise mektep üzerinde daha kuvvetli bir tesir ve nüfuz kazandı. 1850 Prusya teşkilatı esaslı kanununda mektep; devletin bir müessesesi olarak gösterildi. Bununla beraber din ve mezhep münasebetlerine mümkün olduğu kadar dikkat edilmesi ve ehemmiyet verilmesi lazımdır deniliyordu. Bu zamanda muallim yetiştirme teşkilatının da kilise nüfuzunda ne derece kaldığı ve çalkandığı şundan daha iyi anlaşılır: 1870 de (64) Prusya muallim mektebi müdüründen (59) zu ilâhiyatçı idi

ve mekteplerde haftada (2) saat din dersi okutuluyordu. Maarif nezaretinin bir "Katolik mektepler dairesi, die katholische Schulausleitung des Kultusministeriums" vardı. Bu daire bilâhare Bismark tarafından ilga edildi.

1865 te millet meclisi maarif nazırından sür'atle bir muallim maaşları kanunu layıhası takdim etmesini istedi. Ve filhakika bir ay içinde bir layıha hazırlandı. Fakat kanun haline gelemedi. 1866 harbi çıktı. Bu zamanda fikri terbiyenin bir adam için ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşıldı. İlk mektep muallimi birdenbire mühim bir mevki kazandı. O zaman muallimden "Kralın tevecüh ve iltifatına mazhar bir adam" olarak bahsediliyordu. Kral 30 Ağustos 1866 tarihli talatnamesinde kendisine ve vatana yaptıkları hizmetten dolayı "Prusya ilkmektebine ve ilkmektep muallimine derin teşekkürlerini" bildirdi.

**

Prusya muallimleri yeni maarif nazırı olan Falk'a çok müteşekkik olmuşlardır. Çünkü Falk meşhur kültür mücadelesi nazıdır. Falk kendi istediği gibi çalışabilecek ve tesir yapabilecek kimseleri etrafına topladı. Maarif nezareti memurları arasında büyük bir değişiklik yaptı. Berlin muallim mektebi müdürü Dr. Schneider maarif nezaretine çağırıldı. Prusya muallimleri için Falk ve Schneider birbirlerinden ayrılmıyan iki şahsiyettir. Falkın ilk eseri "mektep teftiş kanunu Schulaufsichtsgesetz" olmuştur. Bu kanuna göre bütün mektepler üzerinde tam bir teftiş hakkı devlete geçmiştir. Halbuki o zamana kadar mektep üzerindeki bu hak kilisenindi.

Bununla beraber, mektep âleminin salim bir inkişafına mani teşkil eden şeyler henüz ortadan kaldırılmamıştı. İlk ve muallim mektepleri teşkilatı için ka-

leme alınacak ve istar edilecek kararları müzakere etmek maksadile ve maarif erkânının iştirakile 1872 de bir kongre akdedildi. Maarif nazırı kongreyi mühim bir nutukla açtı ve ilkmektep işlerinden anlıyan ve hayatı mekteplerde ve terbiye müesseselerinde geçen kıymetli adamların tecrübelerini ve fikirlerini öğrenmek istediğini söyledi. Ortamektepler için hususî bir komisyon teşkil edildi. Kongreden sonra Falk Berlin muallim mektebi müdürü Dr. Schneider'e yeni kararların derhal işlenmesi işini havale etti.

Bu "Umumi kararlar Allgemeine Bestimmungen" çocuğu; vatanın, kilisenin ve camianın Gemeinschaft bir azası ve nihayet dünyanın — veya deyiş caizse — insaniyetin vatandaşı "Weltbürger" olarak nazarı itibara alıyordu. Keza bu kararlar Almanyanın büyük sanayi ve dünya ticaretindeki mevkiine bu suretle çok müessir oldular. Bundan sonra Alman çocuğu; Alman milletinin fikri ve manevi hazine içinde keza realist fahrlarda (ihtisas sahalarda) tahsilini yapmalıdır denildi. Bu "Umumi kararlar" dan sonra muallimler büyük bir gayret ve azimle her tedris sahasında faaliyete başladılar. Prusya ilkmektebi bu "Umumi kararlar"ın esasları üzerine kuruldu ve mektep teşkilatı, müfredat programı, mektep kitapları, velhasıl bütün mektepçilik âlemi; muallimlerin ve büyük halk tabakalarının şümullü çalışmaları ve ihtimamları sadesinde ve ıslahatı seven ve ona candan taraftar olanların birlikte yaptıkları enerjik yardımlar ile inkişaf etti. Falkın muarızları bu "Umumi kararlar"ın tatbikinden sonra husule gelecek neticelerden ve meselâ gençliğin yüksek kültüründen korktular. Islahata aleyhtar olanlar halkın tahsil ve terbiyesini, kültürünü bir lüks addettiler. Falkın bu kadar gayretine rağmen zamanında okuyamamış birçok kimse var-

Kendi Kendini Yetiştiren Büyükler

Sığırtmaçlıktan Darülfünun Müderrisliğine

Alim Mihail Popinin Hayatı

— 9 —

Yazan Mihail Popin — Sırpçeden çeviren : Ahmet Cevdet

VII

Berlin Darülfünununda..

On dokuzuncu asrın iptidalarında, Faradayın keşifleri bütün fizik âlimlerinin nazarı dikkatini celbetmişti. Bu keşiflerin elektrik ve telgrafçılık sahasındaki tatbikatının ne şekilde ve ne dereceye kadar ilerlediğini biliyordum.

Faradayın kendi muasırları arasında büyük bir mevkii vardı. Faradayın elektrik hakkında yazdığı eserleri okuyacak olursanız; maddenin ne olduğunu göreceksiniz. Diğer taraftan Faraday elektrik ve mıknatisin ne olduğunu soruyordu.

O, mıknatisin hareketi, kuvvei elektrikiyeyi tevhit ettiğini keşfettiği gibi Erstedda elektrikin; hareketi ve mıknatis kuvvetlerini meydana getirdiğini keşfetmiştir. Faka Faraday, elektrik ve mıknatisin ne olduğunu hiç bir vakit doğru olarak izah edememiştir.

di. 1871—1872 de orduya alınan askerlerden: Posen'den % 15,59, Prusyadan % 9,28, Silizyadan % 3,34, Vestfalyadan % 1,33 velhasıl bütün kiralık dahilinde vasatı % 3,42 nisbetinde okuyamamış vardı. Bundan (35) yıl sonra yani (1906) da okuma yazma bilmeyenler: Şarki Prusyada

Berlin darülfünununa geldiğim vakit, dimağım Faradayın nazariyatı ile dolu idi.

1885 senesinde Berline geldim. Burada tecrübi fiziği, o zamanın meşhur fizik âlimlerinden Herman Fon Helmholtz'tan dinliyecektim.

Amerika hesabına orada fizik dersleri okumak için geldiğimi Helmholtz'a söyledikleri zaman beni gayet iyi kabul etti. Kendisine tecrübi fiziği Kembriç darülfünununda okumadığımı, laboratuvarlarda çalışmadığımı, orada yalnız riyazi fizikle uğraştığımı söylediğim vakit hayret etti. Az bir zamanda bu noksanlarımı telâfi etmek için muavini Kaning'a lazım gelen şeyleri söyledi.

Kaning ta bu işi üzerine aldı. Çalışmam için bana güzel bir plan tertip etti. Tertip ettiği plana göre hareket ettim ve kısa bir zamanda tecrübi fizikte çok ilerledim.

Helmholtzın derslerine, riyazi

% 0,5, Garbi Prusyada % 0,04, Posende % 0,06, Schleswig — Holstein'de ve Rhein (Rayn) eyaletinde % 0,00, bütün krallık dahilinde vasatı % 0,02 nisbetinde idi. (1907) yılı Zentralblatt'dan sa. 807 ve müteakip sahifeler.)

— Sonu var —

fizik ve tıp talebeleri devam ettikleri gibi bir çok zabıtlar da devam ediyorlardı. Ben de bir sene Helmholtzın derslerini dinledim.

O zamanda riyazi fizik, Almanya'da hatta bütün Avrupada şöhret kazanmış olan Güstav Robert Kirşof tarafından veriliyordu. Onun derslerine muntazaman devam ettim.

Kirşof tahlili tayfiyi izah etmiştir. Fakat bir sene sonra Kirşof ölüyor. Yerine Helmholtz geliyor.

Helmholtz; Farabayın « ziya nedir? » sualine herkesin anlayabileceği bir tarzda ancak, o zaman cevap verebilmiştir. Artık tatil yaklaşmıştı. Ben de annemi bir daha görebilmek için İdvora gitmeğe karar verdim. Hiç bir yerde durmadan İdvora gittim. İhtiyar annem beni sabırsızlıkla bekliyordu. Köyümde, Helmholtzın Faraday hakkında verdiği ve iki ciltten ibaret olan konferanslarını okudum.

Bir sene sonra kız kardeşimden aldığım mektupta, ihtiyar annemin vefat ettiği yazılıyordu. Artık ne kadar müteessir ve meys olduğumu siz düşününüz. İşte bu teessürden dolayı artık ziyanın ne olduğunu düşünmüyordum, hayatın ne olduğunu uzun uzun düşünmeğe başladım.

Tam bu sıralarda burada fizik darülmesaiinde çalışmak için iki Amerikalı talebe geldi. Bu yeni gelen iki arkadaş sayesinde bu metafizik düşüncelerinden kendimi kurtararak tekrar çalışma hayatına girdim.

O zaman fiziki kimya; Helmolçu ve diğer fizik ve kimya profesörlerini çok işgal ediyordu. Fiziki kimya hakkında Helmholtz'un yazdığı makale ve kitapları okuyarak çok istifade ettim. Ve Gibsin bu ilimde, Almanlardan hiç olmazsa daha on sene ilerlediğine kanaat getirdim, ve Amerika demokrasisinin müsbet ilimlere hiç bir hizmette bulunmadığına dair bir netice çıkardım. Bu mülâhazalarımı Helmolça anlattım. Hoşuna gitti ve memnun oldu. Hatta doktora imtihanı için hazırlıyacağım tez hakkında buradan istifade edebileceğimi söyledi.

VIII

İlk Akademi İşlerim..

Berlinden Newyorka gelmeden Kolombiya kollejinde yeni Açılan Elektroteknik enstitüsü vereceği derslerin programını ilân etmişti.

Bu programın tanzimi hususunda, müstakbel meslektaşım ve yeni açılan Elektroteknikte muallim Fransis Bekon Krokerin fikrini sormuşlardı.

Evvelâ bu vazife bana verilmişti. Fakat ben henüz daha avdet etmiş bulunmadığım için bu programın tanzimi hususunda Krokerin fikrine müracaat edilmişti.

Kroker her ne kadar ameli bir mühendis ise de nazariyata fazla ehemmiyet veriyordu. Yeni açılan Elektroteknik enstitüsü diğer darülfünun fakültelerinden ayrı ve müstakil idi. Fakat bu istiklalîyeti muhafaza etmek çok güçtü. Çünkü bir çok kimyagerler, pillerde hasıl olan kimyevi hâdiselerden dolayı Elektro-

teknğin kimyaya ait olduğunu iddia ediyorlardı. Diğerleri ise Elektroteknği makina kısmına sokmak istiyorlardı. Halbuki krokerle ben, Elektroteknğin tam manasile ruhunu temsil eden, onun ilmini ifade eden bir elektrik ilminin mevcudiyetini iddia ediyorduk. Neticede biz iddiamızda muvaffak olduk ve bu muvaffakiyetten sonra Amerikanın bütün darülfünunlarında ve yüksek mekteplerinde elektroteknik dersi fizik derslane ve laboratuvarlarında okutulmağa başlandı. Fakat o zamanın adamlarını bu hususta ikna etmek çok güçtü.

Elektroteknik için muvakkaten gayet küçük bir ev yapılmıştı. Laboratuvar da çok fakirdi. Laboratuvar da yalnız bir dinamometre, bir motör, bir Alternatör, bir kaç tane de ufak tefek alet vardı.

Bu laboratuvarın zenginliğine Berlindeki Politeknik laboratuvarının zenginliğini mukayese ettiğim zaman çok müteessir oldum, ve âdeta küçüldüm. Fakat cesaret ve ümidimi kaybetmedim.

Laboratuvarımızı zenginleştirmek için hiç bir varidatın bulunmadığına dair Krokerle bana bir gün bir tamim geldi. Bu tamimde; ancak darülfünun hariçinden bir para tedarik edebilirsek laboratuvar için sarfedebileceğimiz bildiriliyordu.

O sene Krokerle ben; elektrik hakkında on iki konferans tertip ederek verdik. Bu konferansları dinlemeğe gelenlerden dühuliye olarak onar dolar aldık. Konferanslar ikişer saat devam etmişti. Bu konferansların ilim itibarile zengin olmasına dikkat ettik. Bu suretle üçyüz dolar tophiyarak laboratuvar için bir kaç alet almağa muvaffak olduk. Fakat bu sayede elde ettiğimiz tecrübeler, kazandığımız dolarlardan çok daha kıymetli idi. Konferanslara devam edenlerin, ekseriyetle ilimle fazla alâ-

kaları yoktu, Onun için dinleyicilerimize konferans vermek çok güçtü.

Elektrik ilminin henüz kundakta olduğuna inanıyorlardı ve bu elektrik keşiflerinin ancak tesadüfi olarak elde edildiklerini düşünüyorlardı. Elektrik ilminin, tabii ilimlerin en müsbeti ve en kat'isi olduğunu söylediğimiz zaman, dinleyiciler bunu tamamiyle kabul etmediler. Onlardan biri bana:

— Doktor, dedi, siz elektriğin ne olduğunu biliyor musunuz?

— Bilmiyorum, cevabını verdim.

— O halde, dedi, elektrik ilminin tam, mükemmel, müsbet bir ilim olduğunu nasıl iddia ediyorsunuz?

O vakit ben de kendisine: «Madde nedir biliyor musunuz?» dedim. bilmediğini söyleyince kendisine: «Elbette bilmiyorsunuz ve bilen de yoktur dedim ve ilâve ettim: «Siz, -dedim- heyet ilminin mükemmel bir ilim olduğunu inkâr ediyor musunuz?»

İlim ile uğraşmıyan insanlara, ilmin eşya üzerinde husule getirdiği tesirden bahsederek onları ikna etmek pek güçtür.

Daha ilk konferanslarda dinleyicilerde, bazı ilk mefhumların yanlış olduğunu gördüm. Bunları tashihe çok uğraştık.

Elektiriği, jeneratörün (müvellit) yapmadığını, Allah tarafından yapıldığını ve Faradaya göre fezaadaki elektiriğin miktarı sabit olduğunu, her müsbet elektrige mukabil menfi elektrik bulunduğunu söylediğim vakit dinleyicilerden ekserisi, metafizike saptığını zannetmişlerdi.

Bunlardan birisi bana; jeneratörün ne olduğunu sordu. Ben de kendisine, elektiriğin hareketini tevlit eden bir hassa olduğunu söyledim.

— Devam Edecek —

ÖLÜLER

DRAM

1 Prolok, 2 Perde

— 5 —

Müellifi : İsmail Hakkı
Sabık Darülfünun Müderrislerinden

İkinci Perde

[Sahne tertibatı ve dekor proloğun tertibat ve dekoru cinsinden ve onun inkişafıdır. Musiki ölülerin meşyi ve raksı. Mezarlığın muhtelif noktalarından beyaz sütreli ölüler gayet yavaş adımlarla sahnenin ortasına doğru ilerler ve hayata intikal eder gibi ağır ağır şehik ve zefir hareketleri yaparlar..]

Ukalâ — Ne uzun ne meşakkatli bir yolculuk değil mi arkadaşlar?..

Dalkavuk — Ah ona ne şüphe üstadım. Bendeniz bu kadar uzun ve meşakkatli bir yolculuğa biz ölülerin nasıl tahammül edebileceğimize şaşıyorum üstadım!.. Hakkınız var.

Reybt — “Uzun ve meşakkatli bir yolculuk” demek caiz mi acaba?! Belki bütün bu seyyahatimiz bir saniyenin hatta bir lâhzanın eseri bile değildir!.. Belki bütün bu elemlerimiz ölmüş hassasiyetimizin idrak edemeyeceği ve çürüten cesetlerimizin idrakini taşıyamayacağı bir hâdisе gölgesinden ibarettir!..

Dalkavuk — Şüphesiz muhterem üstadım, biz ölüler zaman ve mekân mefhumlarını ne hükme ne de muhakemeye esasen kadir bile değiliz, evet üstadım evet sizin de hakkınız vardır...

Ukalâ — Aman Reybt Efendi üstadım ne söylüyorsunuz?! Hiç böyle şey olur mu? Akıl var yakın var üstadım...

Dalkavuk — Evet muhterem ölüm hakkınız var, filvaki akıl da vardır yakın da vardır, öyle ya öyle ya!..

Reybt — Akıl ve yakın, belki var, belki de yok, “ var mı yok mu?” biz ölüler bunu bilmiye anlamıya kadir miyiz acaba?!

Dalkavuk — Pes üstadım pes!.. Bendeniz de zaten evvelinden böyle tahmin etmiştim efendim, buna kadir değiliz efendimiz, kadir değiliz, ne yapalım?!

Ukalâ — [Hiddetli] O halde Reybt Efendi ahiretten niçin kaçtık?.. Neden dünya yolunu tutmaya azmü cezm ettik?.. Niçin dünya ve ahiretin bu sehaddinde dolaşıyoruz?.. Evet niçin ve neden?!

Dalkavuk — Canım efendim öyledir al Madem ki kadir değiliz, nasıl muktedir oluruz?! Acanım efendim, Ukalâ Efendi Hazretleri haklısınız efendim. Niçin ve neden?! Mesele!..

Reybt — Ukalâ efendi, Ukalâ Efendi!.. “Kaçtık” diyorsunuz ha?! Bu nasıl söz?! ?! ?!

Dalkavuk — Evet bu nasıl söz?!

Reybt — Henüz müspet, tahakkuk etmiş hiç bir şey yok, biz ölüler âlemi manada mıyız, yoksa âlemi hakikatte miyiz henüz belli değil!.. Hatta henüz belli olmadığı bile belli değil.

Dalkavuk — Hay dirilesin

muhterem ölüm, hay dirilesin... Tamamen, aynen ve harfiyen doğrudur. Sözleriniz zemin ve zamana muvafık ve hamulei hak ve hakikatle malâmaldır efendimiz. Ya! Ukalâ Efendi! Maatteessüf hiçbir şey belli değil, hatta Reybt Efendi danışmendimizin buyurdıkları gibi: “Henüz belli olmadığı bile belli değil!.. Zaten bendeniz de evvelinden böyle tahmin edebilmiştim efendim, — estağfurullah! — tahmin ettiğimi bilmiyerek tahmin etmiştim efendim!.. Evet, evet!..

Ukalâ — Aman Efendiler, bu nasıl şey?!

Reybt ve Dalkavuk — Evet bu nasıl şey?!

Ukalâ — Efendiler firar kararı müsterektir. Ahireti terkeden bizler değil miyiz?! Efendiler bu terk kararı bizim müşterek teşebbüslerimizle olmadı mı?!

Dalkavuk — Evet Reybt Ef. Hazretleri üstadım, gayet doğru söylüyorlar, Ahireti terk için bizler karar vermedik mi efendimiz? Hem bu karar müşterek değil mi efendimiz? Maamafih Ukalâ Ef. Hazretleri nasıl emir buyrulursa öyle olsun velinimetim.

Reybt — Gafil olma Dalkavuk Efendi, farik ol! Ukalâ Efendi doğru mu söylüyor?!

Dalkavuk — Bendeniz de henüz emin olmadım üstadım!

Reybi — [Sert ve hızlı] Dalkavuk Efendi!

Dalkavuk — Lebbeyk üstadım!

Reybi — Ben böyle bir kararın mevzuubahs edildiğini bilmiyorum.

Dalkavuk — Bilmeyiniz üstadım bilmeyiniz efendim.

Reybi — Dalkavuk Efendi!

Dalkavuk — Emir buyurunuz efendim...

Reybi — Hatta böyle bir kararın mevzuubahs edildiğini bilmediğimi de bilmiyorum...

Dalkavuk — Oh! Bilmediğinizi de bilmeyiniz üstadım...

Reybi — Dalkavuk Efendi!..

Dalkavuk — Lebbeyh, lebbeyk, lebbeyk üstadım...

Reybi — Fakir âlemi fena ile âlemi beka arasında bir nispet ve münasebet te tasavvur edemiyorum!..

Dalkavuk — Oh ne âlâ! Etmeyiniz üstadım.

Reybi — Dalkavuk Efendi!

Dalkavuk — [Dendi kendine] Ey şimdi ha!.. [Muhatabına] Üstadı dirayetsemirim...

Reybi — Bence şimdilik halledilebilecek yegâne mes'ele işte bu şüphedir...

Dalkavuk — Bendenizce de öyle, yalnız bu şüphedir üstadım, bu şüphe!.. Bu şüphe!..

Reybi — Hatta şüphemizden şüphe edişimiz!..

Dalkavuk — Öyledir şüphemizden şüphe edişimiz bile şüphelidir üstadım. Bendeniz de tıpkı böyle düşünüyorum.

Reybi — Dalkavuk Efendi!

Dalkavuk — Üstadım???

Reybi — Bu şüphemizi iza-leye medar olabilecek elde neymiz var?!

Dalkavuk — Hiç bir şey, hiç bir şey üstadım. İyi kötü bir ca-

nımız vardı, o da çıktı gitti efendimiz...

Reybi — Biz ölümler tecrübe ve tecrübe kadir miyiz?

Dalkavuk — Ah ne mümkün efendim, zaten bendeniz bunları evvelinden tahmin etmiştim efendim... Filhakika Ukala Efendi Hazretleri! Bu şüphe mes'eleşi gayet mühimdir. Biz evvelâ şüphe etmeliyiz efendim, sonra şüphemizden şüphe etmeliyiz efendim, Encamkâr bu şüphe edişimizden dahi şüphe etmeliyiz efendim. Bendeniz sözümü bitirdim mi efendim??

Ukala — Fakat Reybi Efendi Hazretleri bu şüphe bir ateştir, bir ateşi suzandır.

Dalkavuk — Öyledir!..

Ukala — ... Yakar efendim yakar... Nasıl ki ve nitekim ezeldenberi yakıyor ve ehli şüphe yanyor...

Dalkavuk — Ah Ukala Efendi üstadım ne doğru ne acı söylüyorsunuz efendim!..

Reybi — Ukala Efendi siz ne söylüyorsunuz?! Evvelâ yapmak bir hakikat midir? Yandığımızı kabul etmek için yanan vücudumuzun haricinde bir varlığa malik olmak lazım değil mi? Benliğimizin yanmayan ve yanası kabil olmıyan bir şuuru daha bulunmalı değil midir? Ancak böyle harici bir nokta, harici bir şuur makarrı olmadıkça yapmak gibi bir emri vakii ve muhakeme etmek kabil midir?.. Halbuki bizler hem yanyoruz, hem de yanmayı hüküm ve muhakeme ediyoruz... Caiz mi bu?!

Dalkavuk — Gayri caiz, lâ-yecuz, gayri kabili tecviz ve tenfiz, eliyazübillâh üstadım.

Ukala — Fakat Efendi Hazretleri yandığını duymak için nefsin haricine çıkmıya lüzum yok! Akıl var yakın var yahul..

Dalkavuk — Öyleya bence de lüzum yoktur!.. Hem, akıl var,

fazla olarak ta yakın var.

Ukala — ... Aynı nefis hem yanar hem de duyar... Meselâ insan hem söyler hem de söylediğini bilir. Bazı insanlar da, sizin gibi Reybi Efendi, hem söyler hem de söylediğini bilmez!

Dalkavuk — Şüphe yok!.. [Ay bir pot kırdım!] Yok bir sui tefehhüm oldu esatizm bir suitefehüm, siz Reybi Efendi üstadımız da haklısınız, hatta her ikiniz birbirinizden daha haklısınız. Yahut....?? Yahudu mahudu yoktur, Bitirdim efendim, bitirdim gibi bir şey oldu.

Reybi — Ukala Efendi! Bilmek başka sizin gibi bilmediğini bilir zannetmek başka! Zannediyorum, belki diyorum!..

Dalkavuk — Öyledir a efendim [Yine pot kırdım] şey efendim, yani efendimiz bazıları bilmez de bildiğini zanneder a... Size gelince Ukala Efendi üstadımız, tıpkı Reybi Efendi hocamız gibi aynı hikmet ve mahzû hakikat buyurursunuz efendim, şüphesiz barikâi hakikat zelzelei şeniyetten çıkar efendimiz, canlı bir fikir de ölü dimağların müsademesinden çıkar!.. Yok yok böyle bir darbimesel yoktur demek istiyorum, devam buyurulsun..

Reybi — Ukala Efendi siz artık atmıya başladınız.

Ukala — Ne?! Atmak mı?! Ben ki her fikrimi haddei mantıktan çeker, tesviyei belâgatten geçirir ve her türlü pürüz ve çapaktan âri ve her çeşit kemal ve cila ile müteali bir şekilde pazarı hakikate sürerim; benim atmakla ve tutmakla ne münasebetim olabilir ha?! Ey şimdi benim haysiyeti ilmiyem ve mevcudiyeti fikriyem mevzuubahs oluyor, artık bu hakarete tahammül edemem..

Dalkavuk — Benden size nasihat: etmeyiniz üstadım, görüyorum hakaret çok ağırdır..

Reybi — Behey nadan benim için de bütün bir şüphe ve tereddüdün selâmeti ve bir kararsızlığın masumiyeti mevzuubahs oluyor, ben de senin ipsiz sapsız zekâna, dipsiz ve temelsiz muhakemelerine, apriori hükümlerine tahammül edemem, behey cahil Ukala!.. Mantık budala!..

[İki ölü birbirine yaklaşarak gayet şiddetle münakaşaya ve müşate-meye — sessiz olarak — devam ettikleri sırada]

Dalkavuk — [Telâş içinde] Aman yarabbi, ihtilâf baş gösterdi. İhtilâf derken galiba ihtilâl ve iğtişâş olacak, Ukala ile Reybi birbirine tutuşacak, dünyanın ahenksizliği ukbada dahi baş gösterecek, ukbada, yahut Reybi Efendi Hazretlerinin buyurdıkları gibi, ukba zannettiğimiz yerde kıyamet kopacak, Ukala Efendi üstadımızın işaret ettikleri gibi pazarı hakikat iflâs edecek, aman yarabbi ahiretin sü-kûnetine hâlel gelecek, yangın var! Can kurtaran yok mu?.. [O esnada feylesofu görür] Hah işte bir çarei selâmet! İşte bizden olmıyan bir fani, bir dünya ehli, işte işte... Kalkın kuzum Beyefendi, kalkın lütfen, merhameten, halkın, kalk Müsyü kalk, kuzum Celebi, canım centilmen, üstadım, velinimetim, perestidei ruhum, merdûmekî çeşmi iftiharım kalk, kalk yahu kalk bel!..

Feylesof — Bu da kim?! Pas sen misin?

Dalkavuk — Evet bendenizim, Pas kulunuz!..

Feylesof — Yoksa sen misin Ar.

Dalkavuk — Kulunuzum efendim, Ar ve Schopen.

Feylesof — Yoksa Bo

Dalkavuk — Ta kendisi B efendim, B kulunuzum efendim.

Feylesof — Aman yarabbi [kalkar].

Dalkavuk — Fesuphanallah

elmasım, siz ki âlemi ulâma ve esarı süara, zâdegân, hâcegânsınız, niçin bu hakirü pür taksire cefa edersiniz?! Kulunuzu kendimden başkalarına benzetip kad-rini tenzil ile şerefini tahlil eylersiniz?! Merhamet yahu! Bendeniz ne Pas ne Schopen ne de B bendeniz dalkavuşum efendim, dalkavuk yahu!..

Feylesof — Dalkavuk mu?!

Dalkavuk — Bunda anlaşıl-mıyacak ne var?! Dünya ve uhra için en birinci lüzum ve lüzumlu, cemiyeti hazıra ve müstakbelede vazifei mümtaze ile muvazzaf ve her türlü teşvik ve irca cihazla-riyle mücehhez bir ferdi aferide, mahlûku yegâne, dalkavuşum hü-lâsa efendim hazretleri..

Feylesof — Dalkavuk mu?! Dalkavuksanız bana ne?! Ben zavallı bir feylesofum. Benden ne istiyorsunuz?!

Dalkavuk [Yalvararak] — Hâkimi binazım, sebebi hayatım ayol dünya ile uhra birbirine giriyor; bakınız anlatayım [kulağına] Âlemi fena huzurunun düş-manlarını yani bendenizle Reybi ve Ukala Efendiler Hazeratını âlemi bekaya nefyetmişti. Böylece dünyada nisbî bir sükûn başlamıştı. Derken bu iki meşûm tabiat ahirette de icrayı hükmet-miye başlayınca biri azabı cehen-nemi bile mevkîi şüpheye koyarak diğeri âlemi bekanın zarure-tini akl ile inkâr ederek tekrar hayata dönmiye teşebbüs ettiler, ve minelgaraip, bu hakiri pür taksir beşeriyeti uhreviyenin kırık ve aksak seciye makinelerini yağlamak vazifesinden, beşeriyeti dünyeviyyenin yalan ve dolanla-rını yaldızlamak vazifesine avdet ihtiyacı ruhiyye onları takibe koyuldum. Şimdi ise benim bütün mukadderatı maddiyem ve mane-viyem hep birden mevzuubahs oluyor, Efendi Hazretleri! Reybi ile Ukala doğuşecekler, hangisini tasdik etsem öteki taraf kızacak bu malhamede Dalkavuşun vazî-

yeti cidden müşküldür üstadım' onun için bu sinî salime acı da gel, gel ey fani gel, müşkülümü-zü halleyile... Hah!.. benden sana nasihat: Gözetleki bir tarafı yahut öbür tarafı rencidei hatır ve şikestebal kılmyasın ve kaş yapayım derken göz dahi çıkarmı-yasın. Zira her ne yapsan iş yine olacağına varır, elinde yalnız kırdığın potların enkazı kalır... Aman üstadım basiretkâr olasın, gel... [diğer iki ölüye doğru ilerlerler].

Feylesof — Selâm size ölü-ler!..

Ölümler — Selâm sana da diri!

Feylesof — Müşkülünüz nedir?..

Ukala — Efendim biz üç ölü ahiret hayatından bizar olmuş-tuk...

Feylesof — Niçin acaba?

Ukala — Çünkü bu hayatta aklı mantık yoktu.

Reybi — Çünkü bu hayatta kat'iyyet ve mutlakiyet yoktu!

Dalkavuk — Evet bu hayatta bendenize de rahat yoktu..

Feylesof — Ey sonra?

Ukala — Sonra üstadım bu hayatı terke karar vermiştik.

Dalkavuk — Evet efendim terke karar vermiştik...

Reybi — Ne varlığını ne de yokluğunu mutlak bir surette idrak edemediğimiz bu hayatı terke karar verdiğimiz zannet-miştik..

Dalkavuk — Reybi Efendi Hazretleri daha doğrusunu söy-lüyorlar: eder gibi bir şey ol-muştuk feylesofum. Zaten gerek Ukala Efendi üstadımın gerekse Reybi Efendi üstadımın sözleri nişanei hikmet ve mahzû hakikat-tir efendimiz dikkat buyurul-sun...

Feylesof — Peki efendiler nihayet?

Ukalâ — Nihayet bu âlemi fenanın hududuna yaklaştık.

Dalkavuk — Yaklaştık efendim, tam üzerine bastık.

Reybi — Yaklaştığımızı farzediyoruz; farzediyoruz gibi bir şey...

Dalkavuk — Hatta farzediyoruz; gibi bir şey farzediyoruz...

Reybi — Evet öyledir ama acaba bu farzı da yapmaya kadir miyiz?!

Dalkavuk — Öyle ise efendim hem bu âlemi fenaya geldik, [Yamına giderek] Ukalâ Efendi üstadımızın buyurdıkları gibi; hem de bu âlemi fenaya geldiğimizi zannetmeyiz [Reybi Efendinin yanına giderek] Reybi Efendi üstadımızın buyurdıkları gibi! İkisi de doğru söylüyorlar...

Feylesof — Ey ölümler şimdi ne yapmak istiyoruz?

Ukalâ — Ey diri! şimdi buradan hududu aşmak, dünyaya girmek istiyoruz.

Reybi — Ey diri! esasen buna kadir miyiz, değil miyiz, sizden bunu anlamak istiyoruz.

Dalkavuk — İstiyoruz efendim istiyoruz. Ahirette can sıkıntısından tekrar ölmek bile istiyoruz efendim!

Feylesof — Ey ölümler! İşte size cevabım; müşkülünüzü hallediyorum: âlemi bekayı terketmek sizin için mümkün değildir...

Dalkavuk — Zaten bendeniz de evvelinden tıpkı böyle tahmin etmiştim efendim...

Ukalâ — Aman efendim nasıl olur?! Niçin mümkün olamayacakmış?!

Feylesof — Çünkü ölüm bir zarurettir efendiler.

Dalkavuk — Doğrudur efendim, ölüm bir zarureti zaruriyedir efendim.

Ukalâ — Aman efendim niçin zaruret olacaktı?!

Feylesof — Canım zaruret, zaruret oldu için zarurettir. Zaten zaruret münakaşa kabul etmeyen bir şeydir.

Dalkavuk — Ya mes'elesi de mes'elesidir...

Ukalâ — Aman efendim nasıl olur? Zaruret hiç münakaşa edilemez olur mu? Aklın vazifesi nedir? Zarureti münakaşa edemedikten sonra neye yarar bu akıl?! İlmü irfanın faidesi nerede kaldı?..

Dalkavuk — Ha! ha! o da var ya!

Feylesof — Akıl zarureti idrak eden âlettir. Zaten akıl zaruretin idrakinden vücutta gelmiştir.

Dalkavuk — İşte cidden âlîmane, hakîmane, hâcegâne sözler.

Ukalâ — Fakat efendim, bu da doğru mu ya?

Dalkavuk — Evet bakalım doğru mu ya?

Feylesof — Canım doğru yanlış, mes'ele bu değil. Size diyorum ki zaruret aklın kabul ettiği ve bilâ münakaşa tanıdığı, çünkü münakaşa edemeyeceği ve edemediği hakikatlerin en büyüğüdür.

Dalkavuk — Vallah doğru üstadım, bendeniz de sağlığımda içtimaiyat tedris ederken zaruret ve şeniyet mes'elelerini tıpkı böyle düşünürdüm efendim... "Dakkor" efendim "dakkor" !..

Ukalâ [kendi kendine] — Çok şey çok şey... Vallahi bilmem ki! Bu adam benim aklımı çecek.. Bakayım iyice bir düşüneyim... [Bir tarafa çekilir, kendi kendine düşünmeye başlar, kanaatlerinin mütezelzil olduğu hareketlerinden anlaşılır].

Dalkavuk [kendi kendine] — Ukalânın işi bitti, buyurun Reybi Efendi sigaya!..

Reybi — Ya ben benim için

ahireti terketmek mümkün mü, muhal mi? Siz ki bir mevcudu fanisiniz bunu hükmü muhake-meye muktedirsiniz belki!.. Fakat evvelâ bana söyleyiniz ben var mıyım, yok muyum?..

Dalkavuk — Evet feylesof Ef. Reybi Efendi var mı yok mu, bendeniz de çoktanberi bunu merak edip duruyordum efendim.

Feylesof — Elbette varsın. Bunda şüphe için sebep yoktur. Bu sözlerimin delili işte zaruretin eseri: varlığın ıstıraplarını çekiyorsun ve bu ıstıraptan kurtulmanın çaresini arıyorsun...

Reybi — Ben bu ıstıraptan kurtulabilecek miyim acaba?

Feylesof — Kurtulamıyacaksınız, var tecrübe et, dene bakalım, bütün kuvvetinle, bütün tereddütlerinle... bak muktedir olabilecek misin?..

Dalkavuk [Feylesofa] — Ya kabil değil mi?! [Reybiye] Var tecrübe et bakalım..

Reybi — Ah! bu tecrübe, kat'iyet, bunlar benim için ne büyük ıstırap [Kendi kendine] bu adamın sözleri de pek kat'î... bütün tereddütlerimi sarsıyor. Bütün keşmekeşlerine nihayet vermek kudretinde... Bu sözler bütün benliğimi değiştirecek gibi. Dur bakayım bir düşüneyim [Kendi kendine söylenerek bir köşeye çekilir, vaziyetlerinden bir buhran geçirmekte olduğu anlaşılır].

Dalkavuk [kendi kendine] — Al sana bir iflâs daha! sıra bana geldi! [Feylesofa] Ah sultanım, üstadı âzam, hallali müşkülât ve keşşafı mümkünat efendim. Benim anlamadığım ve bilmediğim Kadar büyük Efendim. Ben ne müşkül bir vaziyetteyim hakimi binazirim... Dünyaya gitsem bir türlü, ahirette kalsam iki türlü, hakikati söylesem kızıyorlar, hakikati yaldızlasam sahtekarlıkla ittiham ediyorlar...

— Devam edecek —

Abone Şeraiti

İtibarile bir yıllığı 300, Altı aylığı 160 Kuruştur. Muallim Hanım ve İyeye hususunda kolaylık gösterilir.

Abonelerimizden bir rica:

Mecmuamıza abone bedelinden borcu olan okuyucularımızın muhabereye hacet maksızın bone bedellerini İzmirde Fikirler İdarehanesi namına göndermelerini, Adreslerini değiştiren abonelerimizin de yeni adreslerini muntazaman mecmuamıza bildirmelerini rica ederiz.

(FİKİRLER) Neşriyatından olan şu kitaplar idarehanemizden tedarik edilebilir.

1,2,3	Ailede terbiye	50	Kuruştur.
4	İlk mekteplerde ruhi tetkikler	50	«
5	Bergama akropolu	10	«
6	İlk tedrisat müfettişleri 1931senesi kongre zabıtları	50	«
7	Decroly'nin terbiyevi oyunları	25	«
8	Alfabede cümle usulü	10	«
9	Decroly mektebinin ilk devresinde hesap ve ölçüler	15	«
10	Decroly usulünde dersleri toplulaştırma. Tabedilmektedir. Yakında çıkacaktır.		

Muallim Not Defteri

933 - 934 Senesi için muallimlere yeni not defteri bastırılmıştır. Arzu edenler Halit Bey mektebi Başmuallimi Recep Beye müracaat edebilirler. Fiati 50 kuruştur.

FAYDALI ESERLER

Felsefi meslekler vokabüleri:

Felsefe muallimlerinden Namdar Rahmi Bey tarafından yazılmıştır. Hararetle tavsiye ederiz. Fiati 100 Kuruştur.

Ahlat kitabeleri:

Erzurum Erkek muallim mektebi tarih ve coğrafya muallimi A. Şerif Bey bu namla kıymetli bir eser neşretmiştir. İstanbulda Ankara caddesinde Zaman kütüphanesinde satılan bu eseri okumalarını alâkadar karilerimize tavsiye ederiz.

Mektep şiirleri:

Nahit Nafiz Beyin bu isimde güzel bir şiir kitabı çıkmıştır. Fiati 25 Kuruştur. Okuyucularımıza tavsiye ederiz. İdarehanemizden temin edilebilir

Köpüklü Deniz:

Değerli şairlerimizden Kadir Can Beyin bu isimli bir şiir mecmuası çıkmıştır. Okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz.

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/804219
DERGİLER FİKİRLER 99 (1933) Markası: MARKASIZ Bulunduğu
Yer: SÜRELİ YAYIN 99 (1933) Konusu: TÜRKÇE

